

JEDEN SVET NA ŠKOLÁCH:

Drahé děti budúcnosti

Metodické materiály
k dokumentárnímu filmu

Drahé deti budúcnosti

Dear Future Children /
Franz Böhm / Nemecko,
Spojené kráľovstvo,
Rakúsko / 2021 / 52 min.
/ anglicky / slovenské
titulky s úpravou
pre ľudí so sluchovým
hendikepom / 14+

Dokumentárny film Drahé deti budúcnosti zaznamenáva, ako sa jednotlivci snažia zlepšiť životné podmienky vo svojich krajinách prostredníctvom občianskeho aktivizmu. Môžeme tak sledovať hongkonské protesty proti čínskej politickej správe, vývoj medzinárodného študentského hnutia za klimatickú spravodlivosť v Ugande či protestné zhromaždenia proti sociálnej nerovnosti v Čile.

Témy filmu:
klimatická
zmena, sociálna
spravodlivosť,
občiansky
aktivizmus

Milé učiteľky, milí učelia,

tento dokumentárny film otvára viaceré globálne témy, ako sú klimatická zmena, sociálna spravodlivosť, chudoba a občiansky aktivizmus. V našej organizácii Človek v ohrození sa im venujeme dlhodobo, napríklad prostredníctvom tvorby príručiek pre pedagogický personál. Vďaka nim je jednoduché začleniť globálne vzdelávanie do výučby.

Aby sme poukázali na to, ako celosvetové výzvy súvisia s tými miestnymi, prepojili sme obsah filmu so slovenským kontextom. Na nasledujúcich stranách nájdete tri vzdelávacie aktivity zamerané na tému spravodlivosti, sociálneho vylúčenia či bezdomovectva na Slovensku.

Prvú z nich môžete využiť na preskúmanie tém zaznamenaných vo filme *Drahé deti budúcnosti*. Po jeho zhladnutí sa žiaci a žiačky vyjadrujú k celospoločenským výzvam na Slovensku, analyzujú situácie, v ktorých sa ocitli hlavné postavy, uvažujú nad morálnym odkazom filmového diela.

Ďalšie dve aktivity sú samonosné. Môžete nimi nadviazať na premietanie filmu, ale poslúžia vám aj vtedy, keď si ho nestíhate na hodine pozrieť alebo sa chcete zamerať na témy súvisiace so Slovenskom.

Odporúčame vám, aby ste okrem aktivít na nasledujúcich stranách využili aj naše predošlé metodiky. V mnohých z nich sa venujeme globálnym výzvam zachyteným v dokumente *Drahé deti budúcnosti*. Patria medzi ne napríklad:

→ **klimatická zmena a klimatická spravodlivosť,**

na ktoré sa zameriavajú vzdelávacie aktivity k filmu Generácia Greta. Aktivitu 2 môžete prepojiť so sledovaním filmu *Drahé deti budúcnosti* len s minimálnymi úpravami, pričom využijete texty z prílohy 4. Doplňujúce informácie k témam filmu *Generácia Greta* vám pomôžu zorientovať sa v oboch témach.

→ **občiansky aktivizmus,**

o ktorom pojednávajú dokumentárny film Akcia a naň nadväzujúce metodické materiály. Prostredníctvom napínaveho filmového príbehu zažijete, ako mladí ľudia zo štyroch krajín bojujú za udržateľnejšiu budúcnosť. Vďaka vzdelávacím aktivitám spoznáte aj príbehy osobností z rôznych historických období, ktoré sa usilovali o spoločenskú zmenu vlastným aktivizmom.

→ **chudoba,**

ktorá patrí aj v 21. storočí medzi závažné globálne problémy. Ak sa téme chcete venovať podrobnejšie, odporúčame vám využiť aktivitu *Koho sa týka chudoba* z metodickej príručky Globálne vzdelávanie v predmete geografia. Počas nej trieda analyzuje grafy a texty o chudobe na Slovensku, a teda skúma problematiku v lokálnom kontexte.

→ **ľudské práva a slobody,**

ktoré sa týkajú rovnoprávnosti všetkých ľudí. Na hodinách môžete túto dôležitú tému otvoriť napríklad prostredníctvom umeleckých diel čínskeho disidenta Badiucaa. Nájdete ich v metodických materiáloch k dokumentárnemu filmu Čínsky umelec v exile (príloha 1). Doplňujúce informácie vám pomôžu zorientovať sa v politickej histórii Číny, postavení etnických menšín či situácii miestnych aktivistov.

AKTIVITA 1 DRAHÉ DETI BUDÚCNOSTI

Anotácia:

Aktivita motivuje žiakov a žiačky, aby uvažovali nad vlastnými predstavami a očakávaniami týkajúcimi sa budúcnosti. Na úvod vyjadrujú názory na sociálnu situáciu obyvateľstva na Slovensku a premýšľajú nad svojou rolou pri riešení celospoločenských výziev. Po zhladnutí filmu *Drahé deti budúcnosti* analyzujú vlastné emócie a hodnotia životné postoje filmových postáv. Aký majú vzťah k svojmu okoliu?

Cielová skupina:

14+

Čas:

90 minút (vrátanie 52 min. filmu)

Pomôcky:

dataprotektor a počítač, nápisy *Úplne súhlasím* a *Úplne nesúhlasím*, kópie prílohy 1 (jedna pre každého), samolepiace papieriky (post-it), písacie potreby

Ciele:

- Žiaci a žiačky analyzujú výzvy sociálneho systému na Slovensku;
- formulujú vlastné názory na budúcnosť;
- analyzujú svoje pocity a prežívanie.

Postup:

EVOKÁCIA: 10 minút

1. Oznamte triede, že počas nasledujúcej aktivity spoločne preskúmate, ako vníma vlastnú budúcnosť aj budúcnosť ľudstva.
2. Umiestnite nápisy *Úplne súhlasím* a *Úplne nesúhlasím* na opačné konce miestnosti tak, aby sa žiaci a žiačky mohli medzi nimi voľne pohybovať. Vysvetlite im, že postupne prečítate niekoľko výrokov. Ich úlohou bude postaviť sa na tzv. názorovú škálu (pomyselnú čiaru medzi dvomi nápismi) podľa toho, do akej miery s daným výrokom súhlasia.
3. Z nasledujúcich výrokov prečítajte tri až päť, pričom posledný bude výrok označený tučným písmom. Počkajte, kým sa každý postaví na miesto na názorovej škále, krátko diskutujte o dôvodoch, prečo si ho zvolili.
4. Vybrať si môžete z týchto výrokov:
 - Všetky spoje verejnej dopravy (vlak, autobusy, mestská hromadná doprava) by mali byť samozrejmosťou vo všetkých obciach na Slovensku, a to za primeranú cenu.
 - Každý človek by mal žiť v zdravom životnom prostredí.
 - Pre spoločnosť je prínosné, ak má každý človek pevné fyzické aj psychické zdravie.
 - Aj keď v slovenskom zdravotníctve chýbajú financie, malo by byť rovnako dostupné pre všetkých.
 - Každý má právo vyjadriť svoj názor, pokiaľ ním nehanobí inú osobu pre jej farbu pleti, rod, pôvod či náboženské vyznanie.
 - Verím, že dokážem prispieť k riešeniu problémov vo svojom okolí.
 - Naša generácia nesie zodpovednosť za budúcnosť sveta, ale starší ľudia nás považujú za lenivých a neschopných.
 - **Budúcnosť ľudstva vidím pozitívne.**

UVEDOMENIE: 60 minút (vrátane premietania filmu – 52 minút)

5. Povedzte, že si spoločne pozriete dokumentárny film *Drahé deti budúcnosti*. Hlavnými postavami sú Rayen z Chile, Hilda z Ugandy a Pepper z Honkongu. Ich mená (prípadne názvy krajín) napíšte na tabuľu.
6. Pustíte film a zastavte ho v čase 1:50. Požiadajte žiakov a žiačky, aby na základe úvodných záberov odhadli, aké témy súvisiace s budúcnosťou v ňom uvidia. Oceňte ich nápady a zapíšte ich na tabuľu.
7. Vysvetlite, že film zachytáva príbehy mladých ľudí, ktorí sa pokúšajú zmeniť svet okolo seba. Nie je to však jednoduché, a tak film obsahuje aj zábery, keď sú vystavení násiliu. Práve tie môžu v publiku vyvolať silné emócie. Preto sa s triedou dohodnite napríklad na núdzovom signáli, keby niekto potreboval premietanie prerušiť, podeliť sa o svoje pocity, vyvetrať, napiť sa vody. Až potom pokračujte v premietaní.

REFLEXIA: 20 minút

8. Rozdajte žiakom a žiačkam pracovný list *Emócie* z prílohy 1, ktorý im pomôže zmapovať vlastné pocity. Na samostatnú prácu im dajte aspoň 5 minút.
9. Následne vyzvite žiactvo, aby sa rozdelilo do dvojíc až trojíc. Požiadajte ich, aby spoločne hľadali odpovede na otázky z prílohy 2:
 - *Ktorá filmová scéna sa vás najviac dotkla? Ktorú považujete za najsilnejšiu?*
 - *Ako vidia budúcnosť Rayen, Hilda a Pepper?*
 - *Na aké spoločenské výzvy reagujú? Čo chcú zmeniť?*
 - *Aká budúcnosť čaká vás?*
10. Povzbudte skupiny, aby sa o niektoré zo svojich úvah podelili s celou triedou.
11. Rozdajte všetkým po tri samolepiace papieriky a vyzvite ich, aby na ne napísali svoj odkaz pre jednotlivé filmové postavy. Môžu si vybrať, komu a koľko odkazov napíšu. Potom ich nalepia na tabuľu k menám Rayen, Hilda a Pepper.
12. Ak máte dostatok času, môžete si odkazy spoločne prečítať formou tzv. tichej galérie – v tichosti a samostatne. Ak sa blíži koniec hodiny, môžete na samolepiace papieriky napísať aj mená postáv a odkazy umiestniť na iné miesto v triede, kde si ich žiaci a žiačky prečítajú neskôr.

PRÍLOHA 1 – PRACOVNÝ LIST

Emócie

Emócie sú dôležitou súčasťou života, pretože nám podávajú správu o našich potrebách a pomáhajú nám (správne) reagovať na vonkajšie okolnosti. Preto je dôležité, aby sme si ich uvedomovali a dokázali s nimi pracovať.

Pokúste sa vybrať z uvedeného zoznamu jednu alebo viacero emócií, ktoré po projekcii filmu cítite. Do pravého stĺpca napíšte niekoľkými slovami dôvod.

EMÓCIA	PREČO
radosť	
smútok	
spokojnosť	
nespokojnosť	
závisť	
hanba	
zvedavosť	
neistota	
nedôvera	
dôvera	
zmätenosť	
obdiv	
prekvapenie	
dojatie	
strach	
hnev	
sklamanie	
bezmocnosť	
zhnusenie	
pobúrenie	
úzkosť	
odvaha	

PRÍLOHA 2

- *Ktorá filmová scéna sa vás najviac dotkla? Ktorú považujete za najsilnejšiu?*
- *Ako vidia budúcnosť Rayen, Hilda a Pepper?*
- *Na aké spoločenské výzvy reagujú? Čo chcú zmeniť?*
- *Aká budúcnosť čaká vás?*

- *Ktorá filmová scéna sa vás najviac dotkla? Ktorú považujete za najsilnejšiu?*
- *Ako vidia budúcnosť Rayen, Hilda a Pepper?*
- *Na aké spoločenské výzvy reagujú? Čo chcú zmeniť?*
- *Aká budúcnosť čaká vás?*

- *Ktorá filmová scéna sa vás najviac dotkla? Ktorú považujete za najsilnejšiu?*
- *Ako vidia budúcnosť Rayen, Hilda a Pepper?*
- *Na aké spoločenské výzvy reagujú? Čo chcú zmeniť?*
- *Aká budúcnosť čaká vás?*

- *Ktorá filmová scéna sa vás najviac dotkla? Ktorú považujete za najsilnejšiu?*
- *Ako vidia budúcnosť Rayen, Hilda a Pepper?*
- *Na aké spoločenské výzvy reagujú? Čo chcú zmeniť?*
- *Aká budúcnosť čaká vás?*

- *Ktorá filmová scéna sa vás najviac dotkla? Ktorú považujete za najsilnejšiu?*
- *Ako vidia budúcnosť Rayen, Hilda a Pepper?*
- *Na aké spoločenské výzvy reagujú? Čo chcú zmeniť?*
- *Aká budúcnosť čaká vás?*

- *Ktorá filmová scéna sa vás najviac dotkla? Ktorú považujete za najsilnejšiu?*
- *Ako vidia budúcnosť Rayen, Hilda a Pepper?*
- *Na aké spoločenské výzvy reagujú? Čo chcú zmeniť?*
- *Aká budúcnosť čaká vás?*

- *Ktorá filmová scéna sa vás najviac dotkla? Ktorú považujete za najsilnejšiu?*
- *Ako vidia budúcnosť Rayen, Hilda a Pepper?*
- *Na aké spoločenské výzvy reagujú? Čo chcú zmeniť?*
- *Aká budúcnosť čaká vás?*

- *Ktorá filmová scéna sa vás najviac dotkla? Ktorú považujete za najsilnejšiu?*
- *Ako vidia budúcnosť Rayen, Hilda a Pepper?*
- *Na aké spoločenské výzvy reagujú? Čo chcú zmeniť?*
- *Aká budúcnosť čaká vás?*

AKTIVITA 2 BÝVANIE AKO PRVÉ

Anotácia:

Počas aktivity uvažujú žiaci a žiačky nad tým, či je bývanie dostupné pre všetkých a či je to spravodlivé. Pracujú v skupinách, kde analyzujú informácie o sociálnom programe Housing First (Bývanie ako prvé) poskytujúcom stabilné a bezpečné bývanie ľuďom bez domova. Na záver formulujú vlastné názory na podporu jednotlivcov a rodín v núdzi. Tiež sa zoznámia s mimovládnyimi organizáciami, ktoré sa takejto pomoci venujú na Slovensku.

Ciel'ová skupina:

14+

Čas:

45 minút

Pomôcky:

nastrihané kópie prílohy 3 (jedna do štvorice), kópie prílohy 4 (jedna do štvorice), písacie potreby, počítač a projektor, prípadne kópie prílohy 5 (jedna do dvojice)

Ciele:

- Žiaci a žiačky skúmajú, či je systém sociálnej pomoci efektívny a spravodlivý;
- analyzujú, prečo je bývanie dôležité a či je dostupné pre všetkých;
- formulujú vlastné názory na sociálnu spravodlivosť a problematiku bezdomovectva.

Postup:

EVOKÁCIA: 15 minút

1. Povedzte triede, že počas nasledujúcej aktivity preskúmate, či má každý človek rovnaký prístup k bývaniu, či je to spravodlivé, alebo nespravodlivé.
2. Rozdelte triedu do štvoríc. Každéj skupine dajte nastrihanú prílohu 3 a jeden výtlačok prílohy 4. Vysvetlite im, že ústrižky obsahujú výroky týkajúce sa bývania. Podľa toho, či považujú uvedený názor za spravodlivý, alebo nespravodlivý, zaradia ho do tabuľky v pracovnom liste. Na prácu im dajte 5 minút.
3. Potom požiadajte štvorice, aby sa spojili do osemčlenných skupín a porovnali si svoje odpovede.

UVEDOMENIE: 20 minút

4. Opýtajte sa skupín, kam zaradili výrok: „Aby si ľudia bez domova udržali prácu a mohli sa postaviť na vlastné nohy, potrebujú najskôr bývanie.“ Porovnajzte odpovede medzi jednotlivými skupinami.
5. Krátko diskutujte o tom, či by malo byť prioritou zamestnanie, alebo bývanie. Prečo?
6. Vysvetlite, že skúsenosti z rôznych krajín ukazujú, že najefektívnejší spôsob, ako ukončiť bezdomovectvo, je princíp Housing First, teda Bývanie ako prvé.
7. Premietnite triede video [Ako Vagus pomáha ľuďom bez domova](#), ktoré nájdete na YouTube kanáli Vagus. Zaznamenáva nielen ťažkosti, s akými sa potýkajú ľudia v núdzi, ale aj to, ako im môžeme pomôcť.

Metodický tip:

Ak nemáte k dispozícii počítač a projektor, môžete využiť text z prílohy 5, ktorý vysvetľuje, čo je to Housing First (Bývanie ako prvé). Rozdajte ho jednotlivcom alebo dvojiciam, na prečítanie im dajte 5 minút.

Doplňujúca informácia:

Medzi ľuďmi bez domova nájdeme ženy, mužov aj deti, ktorých nepriaznivé životné okolnosti pripravili o stabilné a bezpečné bývanie.

Podrobnejšie to vysvetľuje *Európska typológia bezdomovectva a vylúčenia z bývania ETHOS* (European Typology of Homelessness and Housing Exclusion). Ide o veľmi rôznorodú sociálnu skupinu, ktorá zahŕňa:

1. Osoby bez prístrešia:

- a) ľudia žijúci priamo na ulici, prespávajúci vonku (v prírode, pod mostom, v kanáloch a pod.) alebo na verejných priestranstvách (stanice, čakárne a pod.),
- b) osoby, ktoré využívajú núdzové ubytovanie na prespanie (nocľahárne, nízkoprahové zariadenia).

2. Osoby bez obydľia:

- a) osoby dočasne ubytované v útulkoch pre ľudí bez domova,
- b) ženy zažívajúce násilie, dočasne ubytované v zariadeniach núdzového bývania či krízových centrách,
- c) osoby s migračnou skúsenosťou dočasne ubytované v azylových zariadeniach,
- d) osoby po ukončení inštitucionálnej starostlivosti (po odchode z detského domova, zdravotníckeho zariadenia, väzby),
- e) osoby, ktoré potrebujú dlhodobú pomoc (osoby v seniorskom veku, so zdravotným postihnutím, dlhodobo ubytované v útulkoch).

3. Osoby s neistým bývaním:

- a) neisté dočasné bývanie u rodiny či priateľov,
- b) bývanie, kde hrozí súdne vystaňovanie, výpoveď z nájomného bytu,
- c) bývanie spojené s hrozbou násilia.

4. Osoby s neprimeraným bývaním:

- a) dočasné nekonvenčné, provizórne, resp. neprimerané bývanie (unimobunky, chatky, mobilné príbytky a pod.),
- b) nevyhovujúce, nedostatočne vybavené bývanie (bez elektriny, plynu, vody),
- c) bývanie v stiesnených priestoroch s priveľa ľuďmi.

Zdroj: HOLOVÁČOVÁ, V.: *Ľudia bez domova v kontexte sociálnych služieb*

8. Pokračujte spoločnou diskusiou pomocou týchto otázok (najdôležitejšie sme označili tučným písmom):
- **Aký dojem vo vás zanechala dnešná hodina?**
 - Ktoré informácie vás prekvapili alebo zaujali?
 - **Ako sa vám pracovalo vo štvoriciach, keď ste priradovali rôzne výroky na škále spravodlivé – nespravodlivé? Čo bolo ľahké a čo ťažké? Prečo?**
 - **V akých situáciách vnímate vo svojom okolí nespravodlivosť? Prečo?**
 - Prečo majú ľudia na Slovensku rôzne životné podmienky? V akých oblastiach zažívajú nerovný prístup? Čo spôsobuje tieto rozdiely? Ako ich možno zmenšiť?
 - **Podľa čoho rozoznávate, či je niečo spravodlivé, alebo nespravodlivé?**
 - Aký je váš názor na nedostatok dostupného bývania na Slovensku? Ako by ste túto situáciu zmenili na regionálnej alebo celoštátnej úrovni?
 - **Kde sa stretávate s ľuďmi bez domova? Aká je situácia vo vašom okolí, obci či regióne?**
 - **Ktoré organizácie pomáhajú ľuďom bez domova?** (Odpovede žiactva doplňte o informácie z infoboxu nižšie.)
 - Čo vám dala dnešná hodina? Čo nové ste si uvedomili? Čo ste sa naučili?

Doplňujúca informácia:

Na Slovensku pomáhajú ľuďom bez domova nasledujúce organizácie:

- občianske združenie Vagus;
- nezisková organizácia Depaul;
- občianske združenie Proti prúdu, ktoré vydáva pouličný časopis Nota Bene;
- Nadácia DEDO;
- občianske združenie Úsmev ako dar;
- Diecézna charita Nitra;
- program Tvoj Buddy podporujúci chlapcov a dievčatá z detských domovov (viac sa dozviete v príbehu 18-ročnej Lubky na portáli Aktuality.sk);
- ďalšie mimovládne organizácie, samosprávy, charity.

Viac o činnosti týchto organizácií nájdete v kapitole Doplňujúce informácie k témam filmu.

PRÍLOHA 3

<p>Každý človek má právo na dôstojné bývanie.</p>	<p>Ľudia strácajú domov v dôsledku nepriaznivých životných okolností.</p>	<p>✂</p> <p>Byty vo výnimočných lokalitách a stavbách si môžu dovoliť len ľudia s vysokými príjmami.</p>
<p>Samosprávy by mali zabezpečiť bývanie dostupné pre všetkých. Nevlastnia však dostatok nájomných bytov s regulovanou (znižanou) cenou nájmu.</p>	<p>Nedostatok nájomných bytov s regulovanou (nižšou) cenou nájmu neumožňuje mladým ľuďom, aby sa osamostatnili.</p>	<p>Ľudia na Slovensku majú nízke platy, a preto si nemôžu ani kúpiť vlastné bývanie, ani platiť prenájom.</p>
<p>Bohatí ľudia nakupujú dostupné byty ako investíciu, ale potom v nich nikto nebýva.</p>	<p>Je omnoho pravdepodobnejšie, že sa na ulici ocitnú mladí ľudia z detských domovov, než takí, ktorých podporuje rodina.</p>	<p>Ľudia bez domova potrebujú najskôr získať bývanie, až potom si dokážu udržať prácu.</p>
<p>Každý človek má právo na dôstojné bývanie.</p>	<p>Ľudia strácajú domov v dôsledku nepriaznivých životných okolností.</p>	<p>✂</p> <p>Byty vo výnimočných lokalitách a stavbách si môžu dovoliť len ľudia s vysokými príjmami.</p>
<p>Samosprávy by mali zabezpečiť bývanie dostupné pre všetkých. Nevlastnia však dostatok nájomných bytov s regulovanou (znižanou) cenou nájmu.</p>	<p>Nedostatok nájomných bytov s regulovanou (nižšou) cenou nájmu neumožňuje mladým ľuďom, aby sa osamostatnili.</p>	<p>Ľudia na Slovensku majú nízke platy, a preto si nemôžu ani kúpiť vlastné bývanie, ani platiť prenájom.</p>
<p>Bohatí ľudia nakupujú dostupné byty ako investíciu, ale potom v nich nikto nebýva.</p>	<p>Je omnoho pravdepodobnejšie, že sa na ulici ocitnú mladí ľudia z detských domovov, než takí, ktorých podporuje rodina.</p>	<p>Ľudia bez domova potrebujú najskôr získať bývanie, až potom si dokážu udržať prácu.</p>

PRÍLOHA 4

Nespravodlivé	Skôr nespravodlivé	Ani spravodlivé, ani nespravodlivé	Skôr spravodlivé	Spravodlivé

Nespravodlivé	Skôr nespravodlivé	Ani spravodlivé, ani nespravodlivé	Skôr spravodlivé	Spravodlivé

PRÍLOHA 5

Bývanie ako prvé

Občianske združenie Vagus podáva pomocnú ruku tisícom ľudí bez domova v Bratislave od roku 2011. Odvtedy vybudovalo systém podpory, ktorý pomáha ľuďom žijúcim na ulici a zároveň prispieva k ukončeniu bezdomovectva ako takého.

Ukazuje sa, že väčšina problémov ľudí bez domova vzniká či sa prehĺbi až počas života na ulici. V náročných životných podmienkach takmer okamžite strácajú sociálne návyky, všetky ich činnosti sa sústreďia na jediný cieľ: ako prežiť ďalší deň.

Ak jednotlivcov či rodiny podporíme v skorých fázach bezdomovectva a poskytneme im prioritne bývanie, dokážu sa jednoduchšie resocializovať. Len vtedy si dokážu udržať sociálne zručnosti, ktoré doteraz nadobudli, a môžu sa sústreďiť na zlepšenie kvality svojho života.

Podľa princípu Housing First – Bývanie ako prvé sa človeku najprv poskytne bývanie, potom sa riešia jeho problémy na základe individuálnych potrieb. Samozrejme, dôležitú rolu v tomto procese hrá sociálne poradenstvo a ďalšie formy podpory.

Až keď majú ľudia zabezpečené základné životné potreby, zázemie a bezpečie stabilného domova, môžu začať dlhodobo pracovať na zmene svojej sociálnej situácie. Potvrdzujú to aj výsledky sociálnych programov založených na metóde Housing First.

Možnosť bývať v bezpečí, niekam patriť, zbaviť sa ponižujúcej nálepky človeka bez domova, prináša klientom a klientkam Vagusu nádej na nový začiatok. Pozitívna životná zmena pôsobí ozdravne na jednotlivcov aj celú spoločnosť, ktorej súčasťou sme my všetci.

Zdroj: OZ Vagus: Dostupné bývanie s prvkami Housing First. Hľadáme prenajímateľov a prenajímateľky bytov. vagus.sk. (nedatované). [cit. 5. 12. 2022]. Dostupné na: <https://www.vagus.sk/dostupne-byvanie-s-prvkami-housing-first/36/hladame-prenajimatelov-a-prenajimatelky-bytov/>.

AKTIVITA 3 DOMOV SÚ RUKY, NA KTORÝCH SMIEŠ PLAKAŤ

Anotácia:

Počas aktivity analyzujú žiaci a žiačky príčiny a dôsledky nedostupnosti bývania a bezdomovectva. Na úvod hľadajú asociácie súvisiace so slovom bývanie, premýšľajú nad svojou predstavou človeka bez domova. Potom pracujú v skupinách, kde sa zoznámia s príbehmi ľudí, ktorí stratili domov v dôsledku nepriaznivých životných okolností. Na záver hodiny im píšú osobné odkazy a formulujú vlastné názory na témy bezdomovectva a vylúčenia z bývania.

Ciel'ová skupina:

14+

Čas:

45 minút

Pomôcky:

kópie prílohy 6 (rozdelte triedu na štvrtiny, každý v skupine má rovnaký text), samolepiace papieriky (post-it), písacie potreby

Ciele:

- Žiaci a žiačky analyzujú, čo pre nich znamená bývanie,
- analyzujú príbehy ľudí, ktorí stratili stabilné a bezpečné bývanie,
- formulujú vlastné názory na nedostupnosť bývania a bezdomovectvo.

Postup:

EVOKÁCIA: 5 minút

1. Napíšte na tabuľu slovo bývanie. Vyzvite žiakov a žiačky, aby sa podelili o pojmy, ktoré sa im spájajú s bývaním. Na tabuľu zapíšte všetky nápady.
2. Vysvetlite, že téme bývania sa budete venovať počas nasledujúcej aktivity. Spoločne sa zoznámite s príbehmi ľudí, ktorí pre rôzne životné okolnosti o bývanie prišli.
3. Opýtajte, ako si predstavujú človeka bez domova. Ich názory nekomentujte ani nehodnoťte.

UVEDOMENIE: 30 minút

4. Rozdelte triedu na štvrtiny a každej dajte iný príbeh z prílohy 6. Dbajte na to, aby mali v skupine dostatočný počet kópií rovnakého príbehu. Na prečítanie im dajte 10 minút.
5. Požiadajte žiakov a žiačky, aby sa v skupine dohodli na troch najdôležitejších informáciách, ktoré si prečítali v súvislosti s bývaním. Potom si spoločne pripraví dvoj až trojminútovú prezentáciu pre zvyšok triedy.
6. Po prezentáciách sa skupín opýtajte sa, či sa ich predstava o človeku bez domova od začiatku aktivity zmenila. V čom?

REFLEXIA: 10 minút

7. Vyzvite žiakov a žiačky, aby povedali slovo či slovné spojenie, ktoré vystihuje ich pocity po prečítaní príbehov. Pracujte s tichom, nechajte ich mlčať, kým niekto nezačne. Zapojiť sa môžete aj vy.
8. Spýtajte sa, v čom ich príbehy prekvapili a čo nové si uvedomili.
9. Ponúknite im, že môžu napísať jednotlivým hrdinom a hrdinkám odkaz, pohľadnicu alebo list. Kontakt na jednotlivé organizácie nájdete pod každým z príbehov.

Metodický tip:

Na aktivitu môžete nadviazať tým, že spoločne podporíte niektorú z organizácií. Alebo môžete na pôde školy zorganizovať diskusiu s človekom, ktorý pomáha, alebo pomoc prijal. Napríklad so sociálnou poradkyňou, terénnym pracovníkom, niekým, komu sa napokon podarilo nájsť domov.

Doplňujúca informácia:

Medzi ľuďmi bez domova nájdeme ženy, mužov aj deti, ktorých nepriaznivé životné okolnosti pripravili o stabilné a bezpečné bývanie.

Podrobnejšie to vysvetľuje *Európska typológia bezdomovectva a vylúčenia z bývania ETHOS* (European Typology of Homelessness and Housing Exclusion). Ide o veľmi rôznorodú sociálnu skupinu, ktorá zahŕňa:

1. Osoby bez prístrešia:

- a) ľudia žijúci priamo na ulici, prespávajúci vonku (v prírode, pod mostom, v kanáloch a pod.) alebo na verejných priestranstvách (stanice, čakárne a pod.),
- b) osoby, ktoré využívajú núdzové ubytovanie na prespanie (nocľahárne, nízkoprahové zariadenia).

2. Osoby bez obydľia:

- a) osoby dočasne ubytované v útulkoch pre ľudí bez domova,
- b) ženy zažívajúce násilie, dočasne ubytované v zariadeniach núdzového bývania či krízových centrách,
- c) osoby s migračnou skúsenosťou dočasne ubytované v azylových zariadeniach,
- d) osoby po ukončení inštitucionálnej starostlivosti (po odchode z detského domova, zdravotníckeho zariadenia, väzby),
- e) osoby, ktoré potrebujú dlhodobú pomoc (osoby v seniorskom veku, so zdravotným postihnutím, dlhodobo ubytované v útulkoch).

3. Osoby s neistým bývaním:

- a) neisté dočasné bývanie u rodiny či priateľov,
- b) bývanie, kde hrozí súdne vystaňovanie, výpoveď z nájomného bytu,
- c) bývanie spojené s hrozbou násillia.

4. Osoby s neprimeraným bývaním:

- a) dočasné nekonvenčné, provízorne, resp. neprimerané bývanie (unimobunky, chatky, mobilné príbytky a pod.),
- b) nevyhovujúce, nedostatočne vybavené bývanie (bez elektriny, plynu, vody),
- c) bývanie v stiesnených priestoroch s priveľa ľuďmi.

Zdroj: HOLOVÁČOVÁ, V.: *Ľudia bez domova v kontexte sociálnych služieb*

TEXT 1

Vyrastal v detskom domove, dnes sám pomáha iným

Mladí dospelí musia po odchode z centier pre deti a rodiny (predtým detské domovy) čeliť rôznym náročným situáciám. Nový život si budujú prakticky od začiatku. Ako vyzerá obdobie osamostatňovania, čo obnáša a na koho sa môžu obrátiť, nám prezradil Viliam.

Viliam sa dostal do centra pre deti a rodiny, keď mal osem rokov. Neskôr z Hriňovej putoval do Lučenca, potom do Valaskej pri Brezne, kde sa ho ujala profesionálna rodina aj s jeho bratmi. Vyštudoval strednú zdravotnícku školu a kým dovŕšil 19 rokov, musel rozmýšľať, ako si poradí ďalej.

Centrum Dorka, kam smerovali jeho ďalšie kroky, sa nachádza v Ružomberku a poskytuje dočasný domov mladým dospelým. Pomáha im zaradiť sa do spoločnosti, nájsť si bývanie a zamestnanie. Na tento účel ho zriadili organizácie Nadácia DEDO a Úsmev ako dar.

Viliam oceňuje pomoc, ktorú mu v centre poskytli, bývanie a zamestnanie si však hľadal predovšetkým sám. „Po čase som si našiel miesto v hospici, kde robím dodnes. Ponúkli mi aj ubytovanie, som zatiaľ spokojný,“ hovorí. Pracuje ako ošetrovateľ a sám pomáha tým, ktorí to potrebujú.

Po odchode z centra pre deti a rodiny dostal jednorazový príspevok vo výške 980 eur. Zo dňa na deň sa musel naučiť hospodáriť s vlastnými peniazmi a zväžiť, na čo ich minie, kým sa zamestná. Podľa Viliama by mala byť podpora od štátu pre mladých dospelých vyššia, keďže prechádzajú náročným obdobím plným neistoty, častokrát bez práce či vyhliadky na trvalé bývanie.

„Musel som si dobre premyslieť, kam pôjdem, ubytovanie je dnes veľmi drahé,“ spomína Viliam. Na ceste k samostatnosti mu vraj najviac pomohla silná motivácia a podpora ľudí, ktorí pri ňom stáli.

Ku koncu roka 2019 evidovalo Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny SR takmer päťtisíc detí vyrastajúcich v ústavnej starostlivosti. Iba 1 394 z nich žilo v náhradných rodinách.

V centrách pre deti a rodiny zaznamenávajú informácie o mladých dospelých aj po ukončení starostlivosti. K 31. decembru 2019 evidovali 770 mladých dospelých, ktorí sa osamostatnili. Viac ako tridsať z nich nemalo prístrešie.

Zdroj: Interez.sk

Centrum Dorka

ruzomberok@centrumdorka.sk

Zdroje:

- VESLÍKOVÁ, Z.: *V detstve sa dostal do detského domova, dnes si uvedomuje, že ľudia sa majú aj horšie než on a sám sa snaží pomáhať iným.* Interez.sk. 2021. [cit. 5. 12. 2022]. Dostupné na: <https://www.interez.sk/viliam-o-odchode-z-detskeho-domova-dostal-som-iba-980-eur-bez-byvania-a-prace-som-sa-musel-zacat-starat-sam-o-seba/>.
- VICENOVÁ, R., UJHÁZYOVÁ, M.: *Mladí dospelí z centier pre deti a rodiny a uplatňovanie práva na bývanie.* Bratislava: Slovenské národné stredisko pre ľudské práva. 2021. 55s. [cit. 5. 12. 2022]. Dostupné na: <http://www.snslp.sk/wp-content/uploads/Mladi-dospeli-a-pravo-na-byvanie.pdf>.

TEXT 2

Obeduje s ľud'mi bez domova, aj keď svoj domov má

Pani Darina je 76-ročná dáma a zároveň klientka denného centra pre ľudí v núdzi. Celý život pracovala. Keď si však išla vybaviť dôchodok, zistila, že posledný zamestnávateľ za ňu neplatil odvody do sociálnej poisťovne a navyše skrachoval. O svojej situácii rozpráva potichu, s hanbou. Ako sama hovorí, vždy si bola istá, že má všetko na poriadku. Dodnes nerozumieme, „ako mohla takto skončiť“.

Denné centrum Domec prevádzkuje nezisková organizácia Vagus, ktorá pomáha jednotlivcom aj rodinám bez domova. Pani Darina svoj byt zatiaľ má. Zo skromného dôchodku platí energie, príspevky do bytového fondu, lieky na srdce, potraviny. Pre neustály nárast cien má vyššie výdavky ako príjem. V hlavnom meste sa pokúša vyžiť z 320 eur mesačne.

Odkedy pani Darina ovdovela, cíti sa na všetko sama. Deti nemá, súrodenci zomreli. „Riešiť každý týždeň, či budem mať čo jesť, je vyčerpávajúce,“ vysvetľuje. „Keď si mám vybrať, či si doplatím na lieky, alebo kúpim lepšie jedlo, vždy je rýchlo rozhodnuté. Posledné mesiace mi na poriadne teplé jedlo neostáva dosť peňazí. Mám pocit, že jem dookola len také malé svačinky.“

Napriek tomu, že príjem pani Dariny nepokrýva ani základné potreby, prevyšuje životné minimum, ktorého výšku štát určil na necelých 235 eur. Na ďalšie sociálne dávky preto nemá nárok. Našťastie, brány denného centra Domec sú otvorené pre každého, kto sa rozhodne využiť jeho služby. Približne 40 % klientely tvoria ženy, takmer pätina sú ľudia nad 60 rokov. Presne ako pani Darina.

Zdražovanie potravín a inflácia ohrozujú najmä tých najzraniteľnejších. Počet ľudí, ktorí prichádzajú o dôstojné životné podmienky, sa tak neustále zvyšuje.

Zdroj: OZ Vagus

Denné centrum Domec
karin.strofova@vagus.sk

Zdroj:

- Vagus. *Obeduje s ľud'mi bez domova, aj keď svoj domov má. Pani Darine na konci mesiaca neostávajú peniaze na jedlo.* Facebook.com. 2022. [cit. 5. 12. 2022]. Dostupné na: <https://www.facebook.com/OZVagus/posts/d02sL942eTPPGeBAyYjU2TRQYfgAUUPdyyUA6k3hg6KVoEwiDXU8oY4GY6DqosKSihVI>.

TEXT 3

Stále sa mám na čo tešiť, tvrdí predajca pouličného časopisu

Rudy predáva pouličný časopis **NOTA BENE** neďaleko bratislavského kostola Blumentál, odkiaľ šíri radosť a dobrú náladu. Pozitívnu energiu si dobíja v novom domove. Vďaka občianskemu združeniu Proti prúdu býva vyše pol roka v prenajatom jednoizbovom byte. „Naposledy som býval vo vlastnom, keď som mal dvadsaťpäť rokov,“ teší sa.

Keď sa mladému Rudymu rozpadlo manželstvo, začal sa sťahovať z miesta na miesto. Neustále menil práce aj ľudí okolo, náročné emócie zaháňal alkoholom. Domov našiel u mamy, ktorá ho prichýlila v ťažkých časoch. Po jej smrti prišiel o psychickú podporu, prácu a bývanie.

Desať rokov prežitých na ulici ho takmer stálo život. Túžbu dokázať čosi viac pocítil až na smrtelnej posteli. Dovtedy mu chýbala motivácia, nevedel, pre koho a pre čo sa snažiť. Vážne chorého Rudyho z nemocnice presunuli do bratislavského Útulku sv. Lujzy de Marillac, potom sa presťahoval do nocľahárne a vrátil k predaju **NOTA BENE**.

Po čase stretol ženu, s ktorou si padli do oka. Pracovala v zdravotníctve, a tak obaja čelili rovnakému problému – ako utiahnuť bývanie z nízkeho príjmu? Ako dočasné riešenie si vybrali ubytovňu. Maličká izba bez súkromia, vlastnej kuchyne či práčky ich stála 280 eur mesačne. Spoločne snivali, ako si raz prenajmú mestský byt. Vtedy však Rudyho priateľka ochorela na rakovinu. Doopatroval ju a ostal sám, odhodlaný nezrútiť sa a zabojsovať.

Keďže pre nízky invalidný dôchodok nemal nárok na mestský byt, do úvahy prichádzal len prenájom u súkromného vlastníka. Bývanie za znížené nájomné Rudkovi sprostredkovali sociálne poradkyne z občianskeho združenia Proti prúdu. Byt mu ponúkli Michal s Jankou: „Mali sme sa dobre a chceli sme pomôcť,“ vysvetľujú. Pochopili, že keď sa raz niekto ocitne na ulici, bez stabilného domova má mizivú šancu dostať sa z nej.

Rudy si nový domov užíva „neskutočne“. Čoskoro bude mať nárok na starobný dôchodok, čo zvyšuje jeho šance na získanie mestského bytu. Tvrdí, že ak človek nemá ciele, stratí dôvod žiť a starne. To však nie je Rudkov prípad: „Som ako dieťa, stále sa mám na čo tešiť!“ usmieva sa.

Zdroj: OZ Proti prúdu, **NOTA BENE**

Nota Bene

peter.kadlecik@notabene.sk

Zdroj:

• GUROVÁ, D.: Cez oči do srdca. In: **NOTA BENE** 10/2022. s. 36-37. ISSN 1335-9169.

TEXT 4

Celý život pracoval, napokon prišiel o zamestnanie, domov aj rodinu

Predajom pouličného časopisu NOTA BENE si Milan zarába na izbu v ubytovni, ale aj zaháňa samotu. Byť celý deň sám, to by sa zbláznil. V Trnave má stálych zákazníkov, časopis predáva pred budovou arcidiecéznej charity.

„Zvyknem predávať doobeda, približne medzi ôsmou a dváňástou, aby som sa stihol vrátiť do ubytovne za Trnavou.

Cestujem vlakom, ktorý mám ako dôchodca zadarmo,“ vysvetľuje. Milan sa snaží ušetriť, kde sa dá, aby mu z malého dôchodku vyšli peniaze na lieky, bývanie, exekútora. Po tridsiatich ôsmich odrobených rokoch nemá ani 400-eurových dôchodok.

Aj preto je rád, že si môže pomôcť predajom NOTA BENE. Túto možnosť mu ponúkli v trnavskej charite, kde mu poradili aj pri hľadaní ubytovania a zamestnania. Kým bol Milan ako-tak zdravý, živil sa najmä prácou v automobilkách. „Skončil som s ňou po vážnom pracovnom úraze. Stal sa mi polhodinu pred fajrontom, a liečil som sa rok,“ spomína.

Milan má štyri deti, ale stretáva sa len s dcérou a vnučkou. Spoločné stretnutia považuje za svetlý bod vo svojom živote. Trápi ho, že väčšinou je na všetko sám: „Najhoršie som sa cítil v nemocnici. Prišli za mnou kolegovia aj ľudia z charity, ale nikto z rodiny.“ Obáva sa, ako by dopadol, keby nevládal predávať časopis.

Kedysi mala Milanova rodina dom aj so záhradou. O manželku aj bývanie však prišiel pre dlhy, ktoré im prerástli cez hlavu. „Požičali mi päťtisíc a naspäť chceli dvadsaťdvatisíc,“ spomína.

„Nedokázali sme to zaplatiť, aj keď sme obaja po celý čas pracovali. Nakoniec sme sa aj preto rozviedli.“

Aj keď už Milan mnoho vecí fyzicky nezvládne, stále sa dokáže tešiť z maličkostí. „Keď si našetrím na nové tenisky alebo lepšie lieky, to všetko sa počíta,“ dodáva spokojne.

Nota Bene

peter.kadlecik@notabene.sk

Zdroj:

- GUROVÁ, D.: *Bylinky a pár slov*. In *NOTA BENE 10/2021*. s. 36-37. notabene.sk. 2021. [cit. 5. 12. 2022]. Dostupné na: https://www.notabene.sk/swift_data/source/NB%20243/NtBn%20243%20a.pdf.

Použité zdroje a odporúčaná literatúra:

- Globálne vzdelávanie v predmete geografia. Bratislava: Človek v ohrození, n. o. 2020. 112 s. ISBN: 978-80-89817-42-9. Dostupné na: <https://globalnevezdelavanie.sk/geo/>.
- GUROVÁ, D.: Bylinky a pár slov. In: NOTA BENE 10/2021. s. 36-37. notabene.sk. 2021. [cit. 5. 12. 2022]. Dostupné na: https://www.notabene.sk/swift_data/source/NB%20243/NtBn%20243%20a.pdf.
- GUROVÁ, D.: Cez oči do srdca. In: NOTA BENE 10/2022. s. 36-37. ISSN 1335-9169.
- HRAPKO, A., MOZOLOVÁ, M.: Metodické materiály pre učiteľky a učiteľov k dokumentárnym filmom: Akcia. Bratislava: Človek v ohrození, n.o. 2020. [cit. 5. 12. 2022]. Dostupné na: <https://www.jeden-svet.sk/wp-content/uploads/2020/10/jeden-svet-na-skolach-2020-2022-Informacno-metodicke-materialy-k-filmu-Akcia.pdf>.
- HRAPKO, A., MOZOLOVÁ, M., CÁROVÁ, T.: Metodické materiály pre učiteľky a učiteľov k dokumentárnym filmom: Čínsky umelec v exile. Bratislava: Človek v ohrození, n.o. 2020. [cit. 5. 12. 2022]. Dostupné na: <https://www.jedensvet.sk/wp-content/uploads/2021/05/jeden-svet-na-skolach-2020-2022-Informacno-metodicke-materialy-k-filmu-Cinsky-umelec-v-exile-1.pdf>.
- OZ Vagus: Dostupné bývanie s prvkami Housing First. Hľadáme prenajímateľov a prenajímateľky bytov. vagus.sk. (nedatované). [cit. 5. 12. 2022]. Dostupné na: <https://www.vagus.sk/dostupne-byvanie-s-prvkami-housing-first/36/hladame-prenajimatelov-a-prenajimatelky-bytov/>.
- PUTALOVÁ, L., CÁROVÁ, T.: Metodické materiály pre učiteľky a učiteľov k dokumentárnemu filmu Generácia Greta. Bratislava: Človek v ohrození, n.o. 2021. [cit. 5. 12. 2022]. Dostupné na: <https://www.jedensvet.sk/wp-content/uploads/2021/11/jeden-svet-na-skolach-2021-2023-Informacno-metodicke-materialy-k-filmom-Generacia-Greta.pdf>.
- SIVÝ, R: Šikanovali ju, bola problémová. Ako žijú deti po odchode z detského domova? aktuality.sk. 2016. [cit. 5. 12. 2022]. Dostupné na: <https://www.aktuality.sk/clanok/313338/v-detstve-ju-sikanovali-bola-problemova-ako-ziju-deti-po-odchode-z-detskeho-domovu/>.
- Vagus: Ako Vagus pomáha ľuďom bez domova. YouTube. 6. 12. 2018. [cit. 5. 12. 2022]. Dostupné na: <https://www.youtube.com/watch?v=sL0870j0yDE>.
- Vagus. Obeduje s ľuďmi bez domova, aj keď svoj domov má. Pani Darine na konci mesiaca neostávajú peniaze na jedlo. facebook.com. 2022. [cit. 5. 12. 2022]. Dostupné na: <https://www.facebook.com/OZVagus/posts/pfbid02sL942eTPPGeBAyYjU2TRQYfgAUUPdyyUA6k3hg6KVoEwiDXU8oY4GY-6DqosKSihVI>.
- VESLÍKOVÁ, Z.: V detstve sa dostal do detského domova, dnes si uvedomuje, že ľudia sa majú aj horšie než on a sám sa snaží pomáhať iným. Interez.sk. 2021. [cit. 5. 12. 2022]. Dostupné na: <https://www.interez.sk/viliam-o-odchode-z-detskeho-domova-dostal-som-iba-980-eur-bez-byvania-a-prace-som-sa-musel-zacat-starat-sam-o-seba/>.
- VICENOVÁ, R., UJHÁZYOVÁ, M.: Mladí dospelí z centier pre deti a rodiny a uplatňovanie práva na bývanie. Bratislava: Slovenské národné stredisko pre ľudské práva. 2021. 55s. [cit. 5. 12. 2022]. Dostupné na: <http://www.snslp.sk/wp-content/uploads/Mladi-dospeli-a-pravo-na-byvanie.pdf>.

Doplňujúce informácie k témam filmu

Prečo niektorí ľudia zažívajú nespravodlivosť v každodennom živote?

Dokumentárny film *Drahé deti budúcnosti* sleduje silné príbehy ľudí z Čile, Ugandy a Hongkongu, ktorí sa prostredníctvom občianskych protestov či zhromaždení rozhodli bojovať za pozitívne zmeny vo svojich krajinách. Celým filmom sa nesú témy spoločenskej spravodlivosti a nespravodlivosti, ktorá zasahuje najmä najzraniteľnejšie skupiny obyvateľstva.

Každý človek začína na inej štartovacej čiare. Naš život ovplyvňuje miesto, kde sa narodíme, v akej kultúre vyrastáme, akej farby máme pleť, k akému rodu či menšine nás spoločnosť zaradi. Rovnako dôležitú rolu hrá socioekonomický status našej rodiny či vzťahy v nej.

Všetky uvedené faktory majú dosah na to, akí sme v dospelosti a aké možnosti sa nám v budúcnosti otvoria. Či sa nám potvrdí, že ak po niečom túžime a tvrdo pracujeme, dosiahneme, čo chceme. Mnohí ľudia sa však o príležitostiach na kvalitnejší život ani nedozvedia pre svoje spoločenské postavenie. Alebo sa ich nechopia, pretože sú vopred vyčlenení privilegovanějšími vrstvami – tak, ako to opisuje filmový príbeh Rayen z Chile.

Na nasledujúcich stranách sa dozviete viac o sociálnej nespravodlivosti a nerovnosti, ktorým čelia niektoré skupiny obyvateľstva na Slovensku. Témy chudoby, nedostupnosti bývania a sociálneho vylúčenia sú aktuálne nielen v globálnom, ale aj lokálnom kontexte.

Prostredníctvom vzdelávacích aktivít k filmu *Drahé deti budúcnosti* preskúmate, ako mladí ľudia vnímajú budúcnosť a s ňou spojené celospoločenské výzvy. Patria medzi ne aj nedostupnosť bývania a bezdomovectvo. Doplňujúce informácie k témam filmu vám pomôžu sa na hodinu pripraviť, rovnako s nimi môžete pracovať ďalej (napríklad využiť štatistické dáta na hodinách matematiky).

Týka sa chudoba a sociálne vylúčenie aj ľudí na Slovensku?

**Je Slovensko dobrá krajina na život? Týka sa chudoba aj našej krajiny?
Koľkých ľudí sa týka sociálne vylúčenie? Do akej miery?**

Odpovede na tieto a ďalšie otázky poskytuje **publikácia Štatistického úradu Slovenskej republiky s názvom EU SILC 2021 – Indikátory chudoby a sociálneho vylúčenia**. Do celoeurópskeho štatistického zisťovania (European Union Statistics on Income and Living Conditions) sa Slovensko zapája od roku 2005. Prieskum zachytáva konkrétne indikátory a umožňuje porovnanie slovenských dát s dátami iných členských štátov Európskej únie. V tejto kapitole nájdete prehľad najdôležitejších informácií z dokumentu EU SILC 2021, ktoré vám poslúžia ako cenný zdroj informácií pri začleňovaní tém chudoby a sociálneho vylúčenia do výučby.

Slovensko sa už dlhšiu dobu vyrovnáva so štrukturálnymi problémami na trhu práce, regionálnymi nerovnosťami, rôznymi formami chudoby a sociálneho vylúčenia niektorých sociálnych skupín či jednotlivcov. Nepriaznivý ekonomický dopad na celú spoločnosť mala aj pandémia koronavírusu. Napriek opatreniam, ktoré mali zmierniť následky lockdownov a podporiť najzraniteľnejšie skupiny obyvateľstva, sa zvýšila finančná neistota celej spoločnosti, narástol počet ľudí žijúcich v chudobe, zvýšila sa nerovnosť príjmov.

Podľa posledných údajov národnej verzie EU SILC 2021 narástol v porovnaní s rokom 2020 počet ľudí ohrozených chudobou alebo sociálnym vylúčením o 56 000 osôb. To znamená, že miera rizika chudoby alebo sociálneho vylúčenia sa zvýšila z 13,8 % na 15,6 % (rast o 1,8 percentuálneho bodu). Tie ovplyvňuje situácia na trhu práce a demografický vývoj na Slovensku.

Doplňujúca informácia:

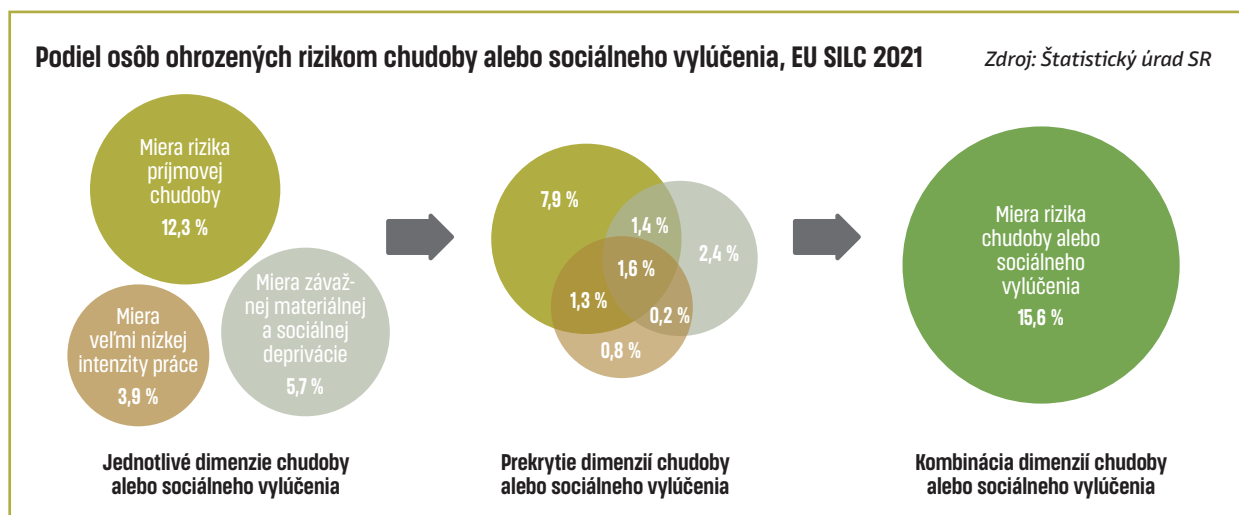
Sociálne vylúčenie znamená, že človek má nerovný prístup k základným zdrojom spoločnosti (zamestnanie, vzdelanie, bývanie, zdravotná starostlivosť, sociálna ochrana) a nemôže sa zapojiť do normálnych vzťahov a aktivít, ktorými sa v spoločnosti zabezpečuje integrácia a do ktorých sa zapája väčšina populácie (napr. ekonomických, sociálnych, kultúrnych či politických vzťahov).

Ak nemá jednotlivec dostupné bežné tovary a služby, teda nie sú pokryté ani jeho základné životné potreby, býva súčasne vylúčený z diania a vzťahov, do ktorých je, naopak, väčšina spoločnosti zapojená.

Zdroj: *EU SILC 2021 – Indikátory chudoby a sociálneho vylúčenia*

Kolko ľudí je ohrozených chudobou a sociálnym vylúčením na Slovensku?

Podľa EU SILC 2021 bolo na Slovensku ohrozených chudobou alebo sociálnym vylúčením viac ako 800 000 ľudí, čo predstavovalo 15,6 % z celej populácie. Vychádzajúc z nasledujúceho grafického znázornenia, ide o súčet všetkých vzájomných prienikov troch čiastkových indikátorov (miery rizika príjmovej chudoby, miery závažnej materiálnej a sociálnej deprivácie a miery veľmi nízkej pracovnej intenzity). To znamená, že niektorí jednotlivci žijúci samostatne alebo v spoločnej domácnosti sú ohrození príjmovou chudobou (12,3 %), závažnou materiálnou a sociálnou depriváciou (5,7 %) alebo veľmi nízkou intenzitou práce (3,9 %).

Na základe prienikov jednotlivých čiastkových indikátorov je zrejmé, že najväčší je podiel osôb ohrozených len rizikom príjmovej chudoby (7,9 %). Vzájomným prienikom všetkých troch čiastkových indikátorov dostávame najohrozenejšiu skupinu osôb, u ktorej dochádza ku kumulácii všetkých rizík. Podľa údajov EU SILC 2021 ide o približne 87 000 ľudí (1,6 % obyvateľstva Slovenska), na ktorých by sa spoločnosť mala sústrediť v rámci podpory sociálneho začlenenia a boja proti chudobe.

Indikátor miery rizika chudoby alebo sociálneho vylúčenia

Indikátor miery rizika chudoby alebo sociálneho vylúčenia je hlavným ukazovateľom pri monitorovaní chudoby a sociálneho vylúčenia. Tvorí ho kombinácia troch čiastkových indikátorov:

- **Miera rizika príjmovej chudoby** predstavuje podiel osôb (v percentách) v celkovej populácii, ktorých ekvivalentný disponibilný príjem sa nachádza pod hranicou rizika chudoby. Hranica rizika chudoby je stanovená ako 60 % mediánu národného ekvivalentného disponibilného príjmu. V roku 2022 žilo pod hranicou príjmovej chudoby 12,3 % osôb, čo je približne 660 000 obyvateľov (o 45 000 osôb viac než v roku 2020). Celková ročná hranica rizika chudoby vypočítaná z EU SILC 2021 bola pre jednočlennú domácnosť 5 084 eur, čo predstavuje sumu približne 424 eur na mesiac. Pre domácnosť dvoch dospelých s dvomi deťmi do 14 rokov bola celková ročná hodnota hranice rizika chudoby na úrovni 10 676 eur, čo pre tento typ domácnosti predstavovalo priemerne 890 eur na mesiac.
- **Miera závažnej materiálnej a sociálnej deprivácie** vyjadruje podiel populácie (v percentách), ktorá čelí vynútenému nedostatku v najmenej siedmich bodoch z trinástich opisujúcich znaky materiálnej a sociálnej núdze. Osoba nezažívajúca materiálnu a sociálnu depriváciu:
 - nahrádza obnosené šatstvo novým (nie z druhej ruky),
 - vlastní dva páry topánok vhodnej veľkosti (vrátane jedného páru do každého počasia),
 - každý týždeň na seba utratí malú sumu peňazí bez toho, aby sa musela s niekým radiť,
 - pravidelne sa zúčastňuje voľnočasovej aktivity,
 - najmenej raz mesačne sa stretáva s rodinou či priateľmi, aby si posedeli pri jedle a pití,
 - má doma pripojenie na internet,
 - nahrádza opotrebovaný nábytok novým (nie z druhej ruky),
 - jedáva rôzne druhy mäsa (vrátane rýb) každý druhý deň,
 - dokáže čeliť neočakávaným finančným výdavkom,
 - ide raz ročne na týždeň dovolenky mimo domu,
 - uhrádza nedoplatky za hypotéku, nájomné či energie, spláca nákupy na splátky a iné pôžičky,
 - udržiava primerané teplo v byte,
 - vlastní osobný automobil.

V roku 2021 bolo materiálne alebo sociálne deprivovaných 5,7 % populácie Slovenska, čo predstavovalo približne 306 000 ľudí. Tento údaj už zohľadňuje dôsledky pandémie koronavírusu na ekonomickú situáciu a životné podmienky v domácnostiach. Najviac pritom zasiahli domácnosti so slabším príjmom, ktoré sa ťažšie vyrovnávali s nepredvídateľnými sociálnymi a finančnými problémami.

→ **Miera veľmi nízkej intenzity práce** vyjadruje podiel všetkých osôb od narodenia do 64 rokov žijúcich v domácnostiach, kde osoby v produktívnom veku odpracovali počas predchádzajúceho roka menej ako 20 % z ich celoročného pracovného potenciálu. Referenčná populácia bola upravená tak, aby nezahŕňala osoby na dôchodku a počas štúdiá. Miera veľmi nízkej pracovnej intenzity sa v roku 2021 nachádzala na úrovni 3,9 % (približne 209 000 ľudí). Pri tejto skupine obyvateľstva sa postupom času zvyšuje riziko chudoby a závislosti od rôznych foriem sociálnej pomoci.

Zdroj: *EU SILC 2021 – Indikátory chudoby a sociálneho vylúčenia*

Ktoré sociálne skupiny sú najohrozenejšie?

Významným faktorom, ktorý vplýva na mieru rizika chudoby alebo sociálneho vylúčenia, je **typ domácnosti**. V roku 2021 boli domácnosti so závislými deťmi 1,2-násobne ohrozenejšie ako domácnosti bez detí. Kým pre bezdetné domácnosti bola miera rizika chudoby 13,9 %, pre domácnosti s deťmi predstavovala úroveň 16,9 %. To znamená, že na Slovensku sú domácnosti, ktoré sa starajú o závislé deti vystavené podstatne vyššiemu riziku chudoby ako domácnosti bez detí.

V kategórii domácností so závislými deťmi boli v roku 2021 **najviac ohrozené domácnosti s vyšším počtom detí**, t. j. zložené z dvoch dospelých a minimálne troch závislých detí (37,8 %). V porovnaní s celkovou populáciou to bolo takmer dvaapokrát viac. Vyššie ohrozenie sa prejavilo aj v **jednorodičovských domácnostiach** (jeden rodič s jedným závislým dieťaťom), kde bola miera rizika chudoby alebo sociálneho vylúčenia 35,1 %. Znamená to, že ohrozená bola každá tretia jednorodičovská domácnosť.

Riziko chudoby domácností bez závislých detí významne ovplyvňuje počet dospelých členov. Z pohľadu disponibilných príjmov sú domácnosti obývané jednou osobou vo všeobecnosti oveľa zraniteľnejším typom ako tie, ktoré obýva vyšší počet dospelých. V kategórii domácností bez závislých detí boli v roku 2021 najviac ohrozené chudobou alebo sociálnym vylúčením **jednočlenné domácnosti pozostávajúce z osoby vo veku 65 rokov a viac** (32,5 %).

Výskyt chudoby bol nižší v rámci osamelých dvojíc bez závislých detí, teda domácnosti tvorené dvomi dospelými osobami, z ktorých je aspoň jedna vo veku minimálne 65 rokov (11,7 %). Vyššia zraniteľnosť domácností súvisí s ich zhoršenou schopnosťou mobilizovať zdroje (najmä svoju pracovnú silu ako najdôležitejší zdroj príjmu) aj s vyšším počtom detí.

Ďalším faktorom, ktorý vplýva na mieru rizika chudoby alebo sociálneho vylúčenia, je **geografická poloha** v rámci Slovenska. Najviac ohrození sú ľudia v regiónoch Banskobystrického, Prešovského a Košického kraja.

Miera rizika chudoby alebo sociálneho vylúčenia v členení podľa krajov, EU SILC 2021

Kraj	Miera rizika chudoby alebo sociálneho vylúčenia (%)
SR	15,6
Bratislavský kraj	6,1
Trnavský kraj	11,9
Trenčiansky kraj	11,7
Nitriansky kraj	12,1
Žilinský kraj	14,3
Banskobystrický kraj	24,9
Prešovský kraj	21,3
Košický kraj	19,9

Zdroj: Štatistický úrad SR

Slovensko sa dlhodobo zaraduje medzi krajiny s **výraznými hospodárskymi a sociálnymi rozdielmi medzi regiónmi**. Nerovnomernosť medzi jednotlivými krajinami Slovenska súvisí predovšetkým s rôznou úrovňou ekonomického rozvoja regiónov. Problémy chudobnejších krajov sa prehľbujú aj v dôsledku stále pretrvávajúcich problémov, ako sú napríklad nedostatočne rozvinutá infraštruktúra, pomalé tempo budovania dopravnej siete, slabšie sa rozvíjajúce podnikateľské prostredie a taktiež nižšia vzdelanostná úroveň časti obyvateľstva.

Miera závažnej materiálnej a sociálnej deprivácie podľa krajov a jednotlivých depriváčnych položiek, EU SILC 2021

Depriváčna položka	SR	Kraj (%)							
		BL	TT	TN	NR	ZA	BB	PO	KE
domácnosť mala nedoplatky spojené s hypotékou alebo nájomným, úhradou za energiu alebo splácaním nákupov na splátky a iných pôžičiek	6,3	3,1	1,4	5,6	4,7	1,3	11,8	12,9	7,1
domácnosť si nemohla dovoliť ísť raz za rok na jeden týždeň dovolenky mimo domu	34,9	22,0	33,9	37,1	29,2	33,9	43,4	42,8	35,3
domácnosť si nemohla dovoliť jesť jedlo s mäsom, kuraťom, rybou (alebo vegetariánskou obdovou) každý druhý deň	12,7	5,1	10,5	14,4	6,0	10,8	24,1	13,0	17,0
domácnosť nemôže čeliť neočakávaným výdavkom vo výške sumy stanovenej ako mesačná národná hranica rizika chudoby za obdobie predchádzajúceho roka	27,0	35,9	18,9	27,2	24,2	19,9	30,7	31,7	25,5
domácnosť si nemôže dovoliť automobil	8,7	6,2	5,6	9,6	7,5	5,1	14,6	9,7	10,5
domácnosť si nemôže finančne dovoliť udržiavať doma primerané teplo	5,8	2,6	5,2	4,9	3,1	1,7	11,9	8,0	8,1
domácnosť nemôže nahradiť opotrebovaný nábytok novým (nie secondhandovým)	22,9	12,8	25,2	26,2	19,7	18,3	35,0	23,1	24,1
osoba si nemôže finančne dovoliť nahradiť obnosené šatstvo novým (nie secondhandovým)	6,9	3,6	3,0	7,9	4,9	4,3	12,7	8,6	9,1
osoba nemá k dispozícii dva páry topánok vhodnej veľkosti (vrátane jedného páru topánok, ktoré sú vhodné do každého počasia)	2,2	1,5	0,3	4,1	2,2	0,4	4,3	3,1	1,9
osoba si nemôže finančne dovoliť každý týždeň utrátiť malú sumu peňazí na seba (bez toho, aby bolo nutné sa s niekým radiť)	10,0	5,2	3,3	9,7	7,2	11,1	14,5	15,2	11,3
osoba si nemôže finančne dovoliť pravidelnú účasť na voľnočasovej aktivite (šport, návšteva kina, koncertu a pod.)	6,7	2,8	2,6	7,7	6,1	4,9	12,3	7,7	8,7
osoba si nemôže finančne dovoliť stretnutie s priateľmi/rodinou/pribuznými za účelom posedenia pri jedle/pití najmenej raz za mesiac	2,4	1,5	0,4	4,6	2,2	0,5	4,8	3,4	1,9
osoba nemá pripojenie na internet v domácnosti	3,0	2,5	1,2	2,0	1,5	2,2	4,2	4,4	5,0
Indikátor závažnej materiálnej a sociálnej deprivácie (aspoň 7 položiek z 13)	5,7	2,3	2,0	7,0	3,5	1,9	12,0	6,4	9,3

Zdroj: Štatistický úrad SR

Pri analýze miery závažnej materiálnej a sociálnej deprivácie boli celkovo viac deprivované ženy ako muži. Tieto rozdiely sa najviac prejavili u osôb vo veku 65 rokov a starších. Medzi najviac deprivované sociálne skupiny patria aj deti do 17 rokov, domácnosti s vyšším počtom detí a jednorodičovské domácnosti (jeden rodič s jedným závislým dieťaťom).

Akí ľudia sú považovaní za tzv. pracujúcu chudobu?

Po mnohé roky sa za chudobných považovali neaktívne osoby, príliš lenivé a neschopné užiť sa. Nezamestnanosť sa považovala za stigmú a spravidla jediný faktor používaný na vysvetlenie príčin chudoby.

Podľa Strengmanna-Kuhna existujú dva spôsoby, ako sa pracujúci môžu ocitnúť v chudobe. Po prvé, keď dostávajú nedostatočné finančné ohodnotenie. V tomto prípade predstavujú dôvod chudoby nízke mzdy.

Ak majú ostatní členovia a členky domácnosti príjem zo zamestnania alebo renty, môžu sa chudobe vyhnúť. Sociálne dávky alebo príspevky na to však nestačia.

Po druhé, človek sa môže stať pracujúcim chudobným vtedy, keď síce má dostatočný príjem, ale jeho domácnosť čelí nepriaznivým životným okolnostiam. V tomto prípade môže štruktúra domácnosti vysvetľovať výskyt chudoby (napríklad keď zarába iba jeden člen domácnosti a zvyšok nemá príjem).

Zdroj: *Revue sociálnych služieb*

Medzinárodná organizácia práce (International Labour Organisation, ILO) definuje pracujúcu chudobu ako **podiel zamestnanej populácie žijúcej v chudobe**. Znamená to, že mnohí ľudia nemajú dostatočné príjmy zo zamestnania, aby sa vymanili z chudoby. Teda aj keď pracujú, nedokážu si zabezpečiť dôstojné podmienky na život.

Inšpiratívny príbeh:

Prečítajte si rozhovor s Milanom Kurucom, zakladateľom občianskeho združenia Pracujúca chudoba na portáli Aktuality.sk. Hovorí v ňom o ľuďoch na Slovensku, ktorí sa ocitli v tejto neľahkej životnej situácii.

Zdroj: *Aktuality*

Je sociálny systém na Slovensku spravodlivý pre všetkých?

Ako funguje sociálny systém na Slovensku? Ktoré sociálne skupiny potrebujú podporiť a akým spôsobom im pomáha štát?

V tejto kapitole nájdete dôležité informácie zo **Správy o vývoji sociálneho systému Slovenska**, ktorú vypracovala Rada pre rozpočtovú zodpovednosť a vydala ju vo februári 2022. Môžete ich využiť pri otváraní sociálnych tém na vašich hodinách.

Súčasnú štáty a ich sociálne systémy sa líšia nielen vo výške výdavkov vynaložených na sociálne politiky, ale aj v inštitucionálnom nastavení. Rozdielnosť sociálnych systémov vyplýva aj z pomeru zásluhovosti a solidarity, ktorý sa uplatňuje pri posudzovaní nárokov obyvateľstva na poskytované sociálne dávky a služby.

Systém sociálnej podpory môže byť dostupný len pre niektoré skupiny obyvateľstva, obsahovať úzke alebo široké spektrum rizík a služieb. V niektorých krajinách je navyše príjem vo forme sociálnych dávok zdaňovaný. Garantovaný minimálny príjem pomáha znižovať chudobu alebo zabezpečovať rovnosť v spoločnosti.

V porovnaní s krajinami západnej Európy vynakladá Slovensko na sociálne zabezpečenie obyvateľstva menší podiel z celkových výdavkov verejnej správy. Najviac výdavkov poskytovaných sociálnym systémom smeruje na pomoc v starobe, chorobe, invalidite a pri zdravotnom postihnutí. Nasleduje pomoc rodinám a deťom, pozostalým a na podporu zamestnanosti. Najmenšia časť výdavkov smeruje na pomoc v hmotnej a sociálnej núdzi.

So starnutím populácie sa bude meniť štruktúra poskytovanej pomoci, podiel výdavkov určených na pomoc v starobe vzrastie a, naopak, podiel výdavkov určených na pomoc rodinám a deťom klesne.

Systém sociálneho zabezpečenia na Slovensku zahŕňa tri základné nástroje, a to sociálne poistenie, systém sociálnej podpory a sociálnu pomoc. Každý z nich sa orientuje na iný cieľ na základe troch **princípov distribučnej spravodlivosti: zásluhovosti, rovnosti a potreby.**

- **Sociálne poistenie** predstavuje v systéme zásluhovosť, pričom nároky a výška dávok sú podmienené predchádzajúcou ekonomickou aktivitou a zaplatenými príspevkami.
- **Systém sociálnej podpory** má redistribučný a solidárny charakter a vychádza z princípu rovnosti. Nárok nie je podmienený platením príspevkov a výška dávky je pre všetky oprávnené osoby rovnaká.
- **Sociálna pomoc** je systémom zameraným na obyvateľstvo s nedostatočným príjmom, ktoré si ho nemôže zabezpečiť tak, aby malo pokryté základné životné potreby.

Zdroj: Správa o vývoji sociálneho systému Slovenska

Očakávané zmeny v **demografickom vývoji**, najmä starnutie populácie, spôsobia **zmenu v štruktúre distribučnej spravodlivosti**. Z dôvodu starnutia populácie sa zvýši podiel výdavkov založených na princípe zásluhovosti a potreby (dôchodky a dlhodobá starostlivosť). Naopak, podiel výdavkov vyplácaných podľa princípu rovnosti (rodinné dávky) sa výrazne zníži, pretože klesne produktívna populácia a rovnako aj počet detí.

Nastavenie slovenského sociálneho systému charakterizuje **vyššia miera zásluhovosti a nižšia miera prerozdelenia**. Zásluhovosť je v dávkach systému uplatňovaná v rôznej miere. Princíp zásluhovosti pri stanovovaní výšky dávok je prítomný nielen v systéme sociálneho poistenia, ale prvky zásluhovosti boli postupne zavedené aj do systému štátnej sociálnej podpory (napríklad od roku 2020 je rodičovský príspevok vyšší pre ženy, ktoré predtým poberali materský príspevok) a posilnené v rámci sociálnej pomoci (napríklad požiadavka pracovnej aktivity pri dávke v hmotnej núdzi).

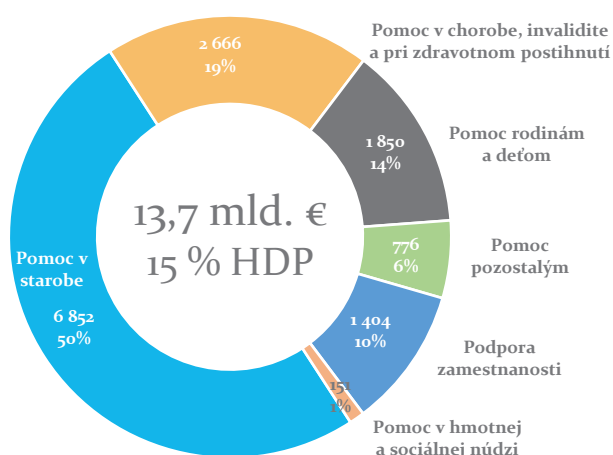
Naopak, dôchodkový systém, ktorý je primárne postavený na princípe zásluhovosti, obsahuje aj charakteristické prvky princípov rovnosti a potreby. Princíp rovnosti je zohľadnený vo výpočte výšky dávky cez mechanizmus tzv. priemerného osobného mzdového bodu a jeho úpravy pre osoby s vysokým a nízkym vymeriavacím základom. Princíp potreby bol v dôchodkovom systéme posilnený zavedením minimálneho dôchodku od roku 2015, ktorý má byť prevenciou proti tomu, aby ľudia v dôchodkovom veku upadli do hmotnej núdze.

Ako systém sociálnej pomoci podporuje zraniteľné skupiny obyvateľstva?

Počas života jednotlivca či rodiny môžu nastať sociálne udalosti a riziká. Práve sociálny systém zabezpečuje kompenzáciu strát a zmiernuje dôsledky týchto udalostí viacerými nástrojmi (zoraďované podľa objemu výdavkov v roku 2020):

- pomoc v starobe (6,84 mld. eur),
- pomoc v chorobe, invalidite a pri zdravotnom postihnutí (2,67 mld. eur),
- pomoc rodinám a deťom (1,85 mld. eur),
- podpora zamestnanosti (1,4 mld. eur, z toho financovanie z eurofondov 445 mil. eur),
- pomoc pozostalým (776 mil. eur),
- pomoc v hmotnej a sociálnej núdzi (151 mil. eur).

Štruktúra výdavkov sociálneho systému podľa cieľa poskytovania sociálnej pomoci a služieb (v mil. eur, 2020)

Zdroj: údaje Sociálna poisťovňa, ÚPSVaR a výpočty RRZ

Ďalšie grafy spojené so sociálnou podporou pre zraniteľné skupiny, publikované v Správe o vývoji sociálneho systému Slovenska, nájdete na konci tohto materiálu.

- pomoc v chorobe, invalidite a pri zdravotnom postihnutí (v miliónoch eur, rok 2020)
- pomoc v starobe (v miliónoch eur, rok 2020),
- pomoc rodinám a deťom (v miliónoch eur, rok 2020),
- pomoc v hmotnej núdzi a sociálnej núdzi (v miliónoch eur, rok 2020).

Aké nástroje na úrovni štátu pomáhajú preklenúť ťažkú životnú situáciu?

Medzi najvýznamnejšie sociálne opatrenia poskytované štátom patrí tzv. **pomoc v hmotnej núdzi** určená pre ľudí, ktorých príjem nedosahuje úroveň životného minima. Preto v aktuálnej situácii nedokážu naplniť ani svoje základné potreby, teda zabezpečiť si dôstojné a stabilné bývanie, jedno teplé jedlo denne a adekvátne oblečenie. Výška životného minima sa každoročne určuje k 1. júlu, v roku 2022 išlo o 234,42 € mesačne na jedného dospelého človeka (Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny, 2022).

Pomoc v hmotnej núdzi je systém financovaný z daní. Skladá sa z niekoľkých častí, medzi ktoré patria **dávka v hmotnej núdzi** (v roku 2022 vo výške 68,80 € mesačne pre jednotlivca), **príspevok na bývanie** (v roku 2022 vo výške 59,40€ mesačne pre človeka, ktorý žije sám) a **ochranný príspevok** (určený pre ľudí na starobnom či invalidnom dôchodku, či starajúcich sa o dieťa so zdravotným postihnutím), **aktivačný príspevok** či **príspevok na nezaopatrené dieťa** (Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny, 2022).

Ďalšou formou štátnej pomoci sú **sociálne služby** zamerané na prevenciu vzniku situácií, počas ktorých sa jednotlivci či rodiny môžu dostať pod hranicu chudoby, na podporu sociálneho začlenenia do spoločnosti či na riešenie krízových situácií. Medzi sociálne služby patrí napríklad krízová pomoc cez telefón či email, zabezpečenie ošetrovateľskej starostlivosti, sociálne a právne poradenstvo, sprievodcovská a predčítateľská služba¹. Sociálne služby bývajú zvyčajne poskytované v zariadeniach pre ľudí v seniorskom veku, domovoch sociálnych služieb a zariadeniach podporovaného bývania, ale aj v teréne (Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny, 2022).

Štátna podpora v núdzi spravidla pomáha ľuďom prežiť, ale neumožňuje im vymaniť sa z chudoby. Dávka v hmotnej núdzi pre rodičovský pár s jedným až štyrmi deťmi predstavovala v roku 2022 sumu 179 € mesačne (Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny, 2022). O pomoc pritom mohli požiadať iba ľudia s trvalým alebo prechodným pobytom na Slovensku, pokiaľ bol ich mesačný príjem nižší ako životné minimum. V dobe rastúcej inflácie a zvyšujúcich sa cien energií išlo jednoznačne o nedostatočné čiastky.

Ako štát zlyháva v nedostatočnej podpore dostupného bývania?

Je bývanie na Slovensku dostatočne dostupné?

Bývanie je základnou potrebou a právom každého človeka. Situáciu na Slovensku podrobne opísala **Revízia výdavkov na skupiny ohrozené chudobou alebo sociálnym vylúčením** (2020), ktorú publikoval Inštitút vzdelávacej politiky a Útvar hodnoty za peniaze. V tejto kapitole nájdete dôležité informácie z tohto dokumentu.

Bývanie na Slovensku nie je dostatočne dostupné. Fyzická dostupnosť bývania na Slovensku meraná počtom bytov na 1 000 osôb patrí k najnižším v rámci krajín Európskej únie (EÚ). Miera závažnej deprivácie bývania v populácii ohrozenej chudobou je vyššia ako priemer EU-15, navyše sa postupne zhoršuje.

Ponuka nájomného bývania s regulovaným nájomom je jedna z najnižších v rámci krajín EÚ. Napriek tomu sa výstavba nových bytov spomaľuje. Problematická je aj vysoká miera nezávislosti samospráv pri určovaní podmienok a procesu pridelenia nájomných bytov s regulovaným nájomom, pretože vytvára priestor na diskrimináciu a obmedzuje prístup k bývaniu pre niektoré zraniteľné skupiny.

Reštriktívne podmienky sťažujú získanie príspevku na bývanie. Sociálna dávka v podobe príspevku na bývanie je naviazaná na relatívne obmedzený systém pomoci v hmotnej núdzi. Na Slovensku dostáva príspevok na bývanie menej ako polovica ľudí v hmotnej núdzi. Zákonom ustanovené podmienky na získanie príspevku totiž nezohľadňujú životné okolnosti najzraniteľ-

¹ Sprievodcovská služba a predčítateľská služba je sociálna služba poskytovaná fyzickej osobe, ktorá je nevidiaca alebo prakticky nevidiaca a fyzickej osobe s mentálnym postihnutím.

nejších skupín obyvateľstva, napríklad veľkosť rodiny či výšku nákladov na bývanie. V porovnaní so sociálne spravodlivejšími štátmi ide o neštandardné nastavenie.

Sociálne služby krízovej intervencie pre ľudí v bytovej núdzi nie sú prepojené. Verejná podpora sociálnych služieb krízovej intervencie, ktoré poskytujú ubytovanie ľuďom v bytovej núdzi, postupne klesá. Prepájanie sociálnych služieb krízovej intervencie do uceleného systému nie je legislatívne ukotvené napriek tomu, že by mohlo znížiť verejné výdavky spojené s odstraňovaním bezdomovectva. Tiež by významne prispelo k zvýšeniu kvality života ľudí bez domova.

Na Slovensku chýba systematické a pravidelné zbieranie údajov o ľuďoch bez domova.

To sťažuje plánovanie investícií do zariadení krízového ubytovania aj hodnotenie verejných politík. Príklady dobrej praxe zo zahraničia dokazujú úspešnosť metódy Housing First, ktorá je efektívnym riešením bezdomovectva. Na Slovensku však nie je dostatočne podporovaná.

Zdroj: [Ministerstvo financií SR](#)

Medzi ďalšie aspekty nedostupného bývania patrí aj tzv. preplnenosť domácností². Tá sa v roku 2018 týkala až 36 % domácností, medzi domácnosťami ohrozenými chudobou bola dokonca na úrovni 56 %. Skutočná miera deprivácie v bývaní je pravdepodobne ešte vyššia medzi ľuďmi žijúcimi v chudobe, keďže štatistické zisťovanie nezahŕňa domácnosti v nezdokumentovaných, resp. nezlegalizovaných príbytkoch.

Inšpiratívny príbeh:

Príbeh pána Vincenta, ktorý sa na dôchodku ocitol v hmotnej núdzi, poukazuje na to, ako mimovládne organizácie nahrádzajú štát v pomoci ľuďom ohrozeným chudobou. Text pod názvom *Štát musí myslieť aj na ľudí, ako je pán Vincent* je súčasťou blogu občianskeho združenia Vagus na webe Denníka N.

Zdroj: [Blog, Denník N](#)

Aké typy bývania môžu ulahčiť životnú situáciu ľudí v bytovej núdzi?

Nájomné bývanie

Fyzická dostupnosť nájomného bývania s regulovanou alebo trhovou cenou nájmu je na Slovensku jedna z najnižších v rámci Európskej únie. Podľa prieskumu EU SILC z roku 2018 žilo v nájomnom bývaní 9 % populácie, v roku 2021 klesol tento počet na 6,2 % domácností Slovenska. V nájomnom bývaní s regulovaným nájomom žilo iba 1,2 % populácie.

Príspevok na bývanie v rámci pomoci v hmotnej núdzi je v porovnaní s obdobnou podporou v zahraničí nízky a dostupný iba úzkej cieľovej skupine ľudí. Trhové prostredie nedokáže uspokojiť potrebu bývania pre všetky sociálne skupiny. Bez intervencií štátu a iných subjektov na trhu nie je možné vzniknutú situáciu vyriešiť.

² Preplnené domácnosti, sú také, v ktorých počet izieb nezodpovedá veľkosti a zloženiu domácnosti. Údaje sú z Eurostatu na základe prieskumu EU- SILC.

Sociálne služby krízovej intervencie

Na Slovensku je ubytovanie pre ľudí v bytovej núdzi³ zabezpečované v rámci sociálnych služieb krízovej intervencie. Ide o zariadenia krízového ubytovania (nocľahárne, útulky, domovy na pol ceste a zariadenia núdzového ubytovania) v kombinácii s terénnou sociálnou službou krízovej intervencie. Zariadenia krízového ubytovania sa medzi sebou odlišujú z hľadiska dĺžky pobytu, cieľovej skupiny či rozsahu poskytovaných služieb.

Terénna služba krízovej intervencie spočíva v aktivitách zameraných na predchádzanie rizikovým situáciám alebo správaniu a pomáha ľuďom v bytovej núdzi prekonávať a riešiť každodenné výzvy. Terénna práca v lokalitách, kde sa ľudia bez domova pohybujú, má dosah aj na ľudí, ktorí starostlivosť síce potrebujú, ale sami ju aktívne nevyhľadávajú.

Prestupné bývanie

Prestupné bývanie (označované aj ako systém sociálneho bývania s prvkami prestupného bývania) predstavuje integráciu nájomného bývania s regulovaným nájomom a sociálnych služieb do viacstupňovej, obojstranne priepustnej sústavy podporovaného bývania. Tá je založená na princípe zásluhovosti.

Ak jednotlivец alebo domácnosť splnia vopred stanovené kritériá, postupne sa podľa tejto schémy presúvajú z nižšieho stupňa bývania na vyšší stupeň (napr. z núdzového bývania do nájomného bývania nižšieho a následne vyššieho štandardu) alebo naopak. Vyšší stupeň bývania by mal ponúknuť väčší komfort, dlhšiu nájomnú zmluvu, menej prísny režim (napr. kontroly) a zároveň prísnejšie podmienky pridelenia.

Zámerom je motivovať ľudí v bytovej núdzi k tomu, aby zlepšovali vlastnú životnú situáciu, pričom cieľom by malo byť vlastné, samostatné bývanie. Súčasťou prestupného bývania sú sociálne služby a poradenstvo podľa individuálnych potrieb (napríklad pomoc pri riešení zdravotných ťažkostí, závislostí a pod.) a podpora schopností potrebných na to, aby si človek bývanie udržal. Intenzita sociálnej podpory sa postupom na vyšší stupeň znižuje.

Prečo je dôležité najskôr zabezpečiť bývanie?

Pre ľudí bez domova žijúcich v mestách predstavuje ďalšiu z možností riešenia ich bytovej situácie stratégia **Housing First – Bývanie ako prvé**. Základný rozdiel oproti prestupnému bývaniu spočíva v prístupe k bývaniu a úlohe, ktorú bývanie zohráva v rozvoji jednotlivca. Kým systém prestupného bývania je postavený na myšlienke, že k zaobstaraniu a udržaniu si vlastného bývania je v prvom rade potrebné si osvojiť určité návyky, „Housing First“ vychádza z predpokladu, že bývanie nemá slúžiť ako motivácia, ale je základnou potrebou človeka, ktorej naplnenie je kľúčovým predpokladom sociálneho začlenenia.

Housing First nezahŕňa žiadne formy inštitucionálneho alebo segregovaného bývania a ľuďom v bytovej núdzi ponúka okamžitý prístup k stálemu, cenovo dostupnému bývaniu v prirodzenom, spoločensky integrovanom prostredí. Na rozdiel od systému prestupného bývania sa k získaniu bývania nevyžaduje splnenie určitých podmienok (abstinencia, podstúpenie psychologickéj liečby a pod.). Klient však musí súhlasiť s vyčlenením časti svojho príjmu na nájom a so spoluprá-

³ Na Slovensku nie sú bezdomovectvo ani pojem „ľudia bez domova“ legislatívne ukotvené. Vo viacerých európskych krajinách sa k tomuto účelu využíva typológia bezdomovectva a vylúčenia z bývania ETHOS, vypracovaná Európskou federáciou organizácií pracujúcich s ľuďmi bez domova (FEANTSA). Hlavným zohľadňovaným faktorom v rámci typológie ETHOS je chýbajúci domov. Ten primárne charakterizujú tri oblasti – fyzická (adekvátne bývanie využívané výlučne danou osobou a jej rodinou), sociálna (priestor na súkromie a budovanie vzťahov) a právna (oprávnenie užívať obydlenie na základe oficiálneho dokumentu). Ak absentuje jedna, či viaceré z týchto oblastí, dochádza k bezdomovectvu, alebo vylúčeniu z bývania.

cou so sociálnymi pracovníkmi pri stanovení ďalších cieľov. Zahraničné pilotné štúdie stratégie „Housing First“ naznačujú lepšie výsledky a efektívnejšie využitie verejných financií v porovnaní s prestupným bývaním v prípade niektorých skupín klientov. Kým v systéme prestupného bývania si spravidla dokáže udržať samostatné bývanie 40–50 % klientov, v prípade „Housing First“ je úspešnosť dvakrát vyššia (80–90 %).

Zdroj: Ministerstvo financií SR: Revízia výdavkov na skupiny ohrozené chudobou alebo sociálnym vylúčením. Záverečná správa. 2020. [cit. 5. 12. 2022]. Dostupné na: <https://www.mfsr.sk/files/archiv/65/ReviziavydavkovnaohrozeneskupinyZSverziaFINAL3.pdf>.

Inšpiratívny príbeh:

Česká televízia v relácii 168 hodín spracovala príbeh pani Ivany, ktorá 37 rokov žila bez domova. [Reportáž](#) s dĺžkou 7:38 minút nájdete na stránke televízie v článku *Po 37 letech na ulici má žena manžela, práci i bydlení. Vlastní kľíče držela poprvé v živote.*

Aké skúsenosti majú ľudia na Slovensku s programom Housing First?

Občianske združenie Vagus podáva pomocnú ruku tisícom ľudí bez domova v Bratislave od roku 2011. Odvtedy vybudovalo systém podpory, ktorý pomáha ľuďom žijúcim na ulici a zároveň prispieva k ukončeniu bezdomovectva ako takého.

Ukazuje sa, že väčšina problémov ľudí bez domova vzniká či sa prehĺbi až počas života na ulici. V náročných životných podmienkach takmer okamžite strácajú sociálne návyky, všetky ich činnosti sa sústreďia na jediný cieľ: ako prežiť ďalší deň.

Ak jednotlivcov či rodiny podporíme v skorých fázach bezdomovectva a poskytneme im prioritne bývanie, dokážu sa jednoduchšie resocializovať. Len vtedy si dokážu udržať sociálne zručnosti, ktoré doteraz nadobudli, a môžu sa sústreďiť na zlepšenie kvality svojho života.

Podľa princípu Housing First – Bývanie ako prvé sa človeku najprv poskytne bývanie, potom sa riešia jeho problémy na základe individuálnych potrieb. Samozrejme, dôležitú rolu v tomto procese hrá sociálne poradenstvo a ďalšie formy podpory.

Až keď majú ľudia zabezpečené základné životné potreby, zázemie a bezpečie stabilného domova, môžu začať dlhodobo pracovať na zmene svojej sociálnej situácie. Potvrdzujú to aj výsledky sociálnych programov založených na metóde Housing First.

Možnosť bývať v bezpečí, niekam patriť, zbaviť sa ponižujúcej nálepky človeka bez domova, prináša klientom a klientkam Vagusu nádej na nový začiatok. Pozitívna životná zmena pôsobí ozdravne na jednotlivcov aj celú spoločnosť, ktorej súčasťou sme my všetci.

Zdroj: [OZ Vagus](#)

Aké organizácie pomáhajú ľuďom bez domova na Slovensku?

Občianske združenie Vagus pracuje na odstraňovaní bezdomovectva prostredníctvom troch základných programov. Sú nimi terénna sociálna práca s ľuďmi bez domova (tzv. [streetwork](#)), prevádzka denného nízkoprahového centra [Domec](#) a [integračné programy](#) Medzimiesto a Bývanie, pričom oba vychádzajú z princípov Housing First.

Človek bez domova totiž nepotrebuje iba dostať jedlo a šatstvo. Naozajstná podpora znamená zabezpečiť mu základné potreby a poskytnúť odborné poradenstvo, vďaka čomu má vyššiu šancu zmeniť svoj život pozitívnym smerom. Sociálne poradkyne a poradcovia pomáhajú ľuďom v náročnej životnej situácii získať a udržať si prácu, nájsť bývanie, zbaviť sa dlhov. Vďaka odborným skúsenostiam a láskavému ľudskému prístupu spoločne dosahujú hmatateľné výsledky.

Inšpiratívne príbehy:

- Prečítajte si príbeh pani Ľudmily, ktorá napokon získala stabilné bývanie.
- Vypočujte si skúsenosti Lenky a Petra, ktorí prenajali svoj byt v rámci programu Housing First.
- Prečítajte si príbeh pána Karola, ktorý sa po 14 rokoch bez domova konečne nastáhoval do malého pekného bytu.
- Viac podcastov o aktivitách a príbehoch ľudí z Vagusu si môžete vypočuť na Spotify.

Nezisková organizácia Depaul Slovensko poskytuje verejnoprospešné služby zamerané na pomoc ľuďom bez domova. Prevádzkuje päť zariadení sociálnych služieb určených na pomoc ľuďom bez domova.

- **Noclaháreň sv. Vincenta de Paul:** S kapacitou 200 miest ide o najväčšie zariadenie svojho druhu v strednej Európe. Poskytuje ľuďom bez domova nocľah, stravu, naplnenie hygienických potrieb, nevyhnutné ošetrovanie v rámci prvej pomoci a sociálne poradenstvo,
- **Útulok sv. Vincenta de Paul:** Útulok s kapacitou 25 miest je určený pre ľudí v núdzi vo vyššom veku alebo so zhoršeným zdravotným stavom, ktorých by pobyt na ulici výrazne ohrozil na zdraví či na živote. Útulok funguje 24 hodín denne.
- **Zariadenie opatrovateľskej služby Sv. Lujzy de Marillac:** Zariadenie s kapacitou 6 miest slúži pre ľudí bez domova, ktorých zdravotný stav vyžaduje celodennú starostlivosť a ktorí majú priznanú odkázanosť na pomoc inej fyzickej osoby.
- **Útulok sv. Lujzy de Marillac** s kapacitou 24 miest patrí na Slovensku medzi unikátne zariadenia. Je určený pre ľudí bez domova v zlom zdravotnom stave, v rekonvalescencii alebo s vážnymi telesnými obmedzeniami.
- **Ošetrovňa sv. Alžbety** spája funkcie nízkoprahového denného centra a strediska osobnej hygieny. Slúži primárne ľuďom, ktorí žijú na ulici a z rôznych dôvodov nevyužívajú žiadne iné dostupné sociálne služby v Bratislave.

Okrem toho realizuje terénnu službu krízovej intervencie (tzv. streetwork) v spolupráci s miestnymi samosprávami mestských častí Bratislava, Magistrátom hlavného mesta SR Bratislavy, Implementačnou agentúrou MPSVR SR a Vysokou školou zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety. Ľuďom bez domova tiež ponúka viaceré programy zamerané na osobnostný rozvoj a získanie zručností.

Občianske združenie Proti prúdu už 20 rokov systematicky pomáha ľuďom bez domova a aktívne prispieva k ukončovaniu bezdomovectva.

Vďaka pouličnému časopisu NOTA BENE si 330 predajcov v devätnástich mestách Slovenska dokáže zabezpečiť strechu nad hlavou a základné životné potreby.

V programe Bývanie Nota Bene pomáha ľuďom predávajúcim časopis nájsť domov v cenovo dostupných nájomných bytoch, ktoré sprostredkúva od súkromných prenajímateľov. Začiatkom roku 2023 poskytovalo združenie intenzívnu sociálnu podporu dvadsiatim osobám v 14 bytoch.

Inšpiratívne príbehy:

- Pouličný časopis **NOTA BENE** prináša kvalitné čítanie na rôzne témy. Nové číslo vždy nájdete u svojho predajcu či predajkyne, archívne čísla sú online na [stránke Nota Bene](#).
- Príbeh predajcu Rudyho nájdete v tretej vzdelávacej aktivite tejto príručky.

Nezisková organizácia Všetci pre rodinu pôsobí v meste Košice a jeho okolí. Jej poslaním je s využitím prístupu Housing First zabývať rodiny s deťmi so skúsenosťou bezdomovectva v štandardnom bývaní, podporovať rodiny v samostatnom bývaní, a tým vytvárať priestor, aby si dokázali bývanie dlhodobo udržať a stať sa súčasťou komunity, v ktorej žijú. Spolu s Nadáciou DEDO a s podporou Mesta Košice v súčasnosti poskytuje službu Podpora samostatného bývania 19 rodinám.

Nadácia DEDO poskytuje rodinám žijúcim bez stabilného a bezpečného bývania domov s odborným sprevádzaním. Prostredníctvom neziskovej organizácie Dorka Bags pre ne vytvára vhodné podmienky na uplatnenie na trhu práce udržanie si vlastného bývania. Pri práci využívajú princíp Housing First. Začiatkom roka 2023 majú v Košiciach zabývaných 23 rodín, do konca roka 2023 chcú poskytnúť domov ďalším dvadsiatim.

Úsmev ako dar je najstaršou a najväčšou mimovládnu organizáciou pôsobiaceou v oblasti náhradnej starostlivosti, pomoci ohrozeným rodinám na Slovensku a pomoci obetiam trestných činov. Podporuje deti a mladých v centrách pre deti a rodiny (bývalé detské domovy), pomáha mladým po odchode z inštitucionálnej starostlivosti. Pomáha rodinám v ťažkých životných situáciách, aby ostali spolu. Buduje centrá na pomoc rodinám v núdzi a dostupné nájomné bývanie. Vzdeláva ľudí so záujmom o náhradné rodičovstvo a sprevádza náhradné rodiny.

Diecézná charita Nitra chce svojím projektom Bývanie ako prvé pomôcť ľuďom bez domova v Nitrianskom kraji, aby našli a udržali si stabilné bývanie v prenajatých bytoch, a to za podpory odborného personálu. Vychádza pritom z osvedčeného medzinárodného konceptu Housing First, vďaka ktorému môžu žiť ľudia bez domova kvalitný a dôstojný život a postupne sa vrátiť do spoločnosti.

Program Buddy sa venuje chlapcom a dievčatám z detských domovov. Poskytuje podporu deťom, ktoré z rôznych príčin nemôžu vyrastať vo svojich pôvodných rodinách. BUDDY je o vzťahu, ktorý lieči a učí deti opäť dôverovať. Keď deti trávia voľný čas spoločne s dobrovoľníkom alebo dobrovoľníčkou, dokážu si vytvoriť bezpečný, dôverný vzťah a zároveň získajú oporu pri svojich ďalších životných rozhodnutiach.

Inšpiratívne príbehy:

- [Príbeh Ľubky](#) a jej skúsenosť s programom Buddy.
- [Rozhovor](#) so špeciálnou pedagogičkou Zuzanou Zimovou, garantkou programu Buddy.

Ako sa dá prispieť k pozitívnej zmene v spoločnosti?

Každý a každá z nás má právo aj možnosti, ako podporiť ľudí v náročnej životnej situácii a prispieť k systémovým riešeniam. V prvom rade je dôležité vzdelávať sa, vyhľadávať informácie z overených, dôveryhodných zdrojov a (učiť sa) kriticky nad nimi rozmýšľať. Tiež by sme si mali začať uvedomovať stereotypy a predsudky voči ľuďom v núdzi, a to prostredníctvom pochopenia vlastných privilégií alebo znevýhodnení. Tie súvisia s okolitým prostredím a sociálnou skupinou, odkiaľ pochádzame alebo kam nás iní zaradili.

Preto uvažujme nad termínmi, ktoré používame, keď hovoríme o iných ľuďoch (napríklad človek bez domova namiesto bezdomovec). Slová majú silnú moc a dokážu zraniteľné skupiny obyvateľstva dostať do ešte zraniteľnejšej pozície. Pokiaľ sa stretne s nespravodlivosťou, využime možnosť na ňu poukázať a postaviť sa za ľudí, ktorých väčšinová spoločnosť vyčlenila.

Na Slovensku dlhodobo supľujú úlohy štátu mimovládne organizácie, občianske združenia a iniciatívy pri riešení dôležitých celospoločenských, ľudskoprávných otázok. Aby sme prispeli k pozitívnym zmenám okolo nás, podporíme ich finančne alebo materiálne, šírime osvetové kampane, zúčastníme sa na vzdelávacích alebo dobrovoľníckych aktivitách. Dobrovoľníctvo je efektívnym nástrojom na dosiahnutie dlhodobých a systematických zmien v spoločnosti. Zároveň ponúka možnosť rozvíjať vlastné zručnosti, schopnosti a vedomosti, ako aj šancu nahliadať na spoločnosť z novej perspektívy a v rôznych kontextoch.

Dovŕšením 18 rokov získavame právo voliť. Zúčastňovať sa na voľbách nie je povinnosťou, ale možnosťou, ktorá nám umožňuje priamo ovplyvňovať budúcnosť, teda vybrať si, kto o nás bude rozhodovať a bude reprezentovať náš hlas pri tvorbe verejných politík na miestnej, štátnej či európskej úrovni.

Pokiaľ naša spokojnosť v súvislosti s politickou alebo spoločenskou situáciou klesá, máme tiež právo vyjadriť sa verejne formou zhromaždení, protestov, pochodov či demonštrácií. Právo zhromažďovať sa patrí k základným ľudským právam a slobodám, ktoré je formou slobody prejavu a nám všetkým ho zaručuje Ústava Slovenskej republiky. Verejné zhromažďovanie nie je a nesmie byť chápané ako občianska neposlušnosť, ale ako nástroj a opatrenie demokratickej spoločnosti nevyhnutné na ochranu jej práv a slobôd.

Doplňujúce informácie:

Pokiaľ vnímame nerovnosť a nespravodlivosť vo svete okolo nás, prebúdajú sa v nás rôzne pocity. **Súcit** je emócia, ktorú pociťujeme, keď vidíme utrpenie iných ľudí či zvierat. Pociťujeme účasť, prejavujeme ju navonok. Spája sa aj so snahou utrpenie druhých zmierniť, postarať sa o nich v náročnej situácii.

Schopnosť **empatie** nám pomáha vcítiť sa do prežívania alebo životnej situácie iných, porozumieť im. Ide o schopnosť reagovať na myšlienky a pocity druhého človeka primeranou emóciou. Empatia nepredstavuje vytváranie domnienok a predsudkov. Byť empatický, znamená byť aktívny. Súčasťou empatického správania je aktívne počúvanie, ponúkание pomoci, snaha porozumieť.

Solidarita vychádza z presvedčenia, že všetci ľudia sú navzájom prepojení, delia sa o spoločné hodnoty aj vízie. Môže ísť o malé a úzko zamerané skupiny ľudí, väčšinou však ide o celospoločenskú aj ľudskú solidaritu. Znamená to, že chceme pomôcť napríklad aj ľuďom, ktorých sme nikdy nestretli, aby mohli zlepšiť svoju životnú situáciu. Solidarita však nie je charita, nevychádza z pocitu nadradenosti, ale zo spoločného záujmu a cieľa.

Doplňujúce informácie o krajinách zobrazených vo filme *Drahé deti budúcnosti*

Protesty v Čile

Študentstvo stredných škôl preskakuje turnikety na staniciach metra, odmietajúc zaplatiť opakovane zvýšenú cenu za cestovné lístky, takto vyzerali čilské mestá v roku 2019. Rastúca cena hromadnej dopravy a násilne potlačená občianska neposlušnosť mládeže sú považované za počiatok masových protestov v krajine. Ide však iba o pomyselnú poslednú kvapku. Aj keď bolo Čile považované za stabilný a prosperujúci štát v regióne Latinskej Ameriky, čelilo viacerým závažným problémom.

Stále sa zvyšujúce ceny verejných služieb (dodávky pitnej vody a energií, dostupnosť zdravotnej starostlivosti a hromadnej dopravy) a nízke mzdy pripravili ľudí z nižšej a strednej vrstvy o životné istoty, mnohí z nich sa museli zadĺžiť. Zatiaľ čo výdavky na základné potreby rástli a kvalita verejných služieb sa nezlepšovala, bohatší ľudia naďalej bohatli. Napríklad aj vďaka daňovým úľavám, ktoré im poskytla vtedajšia čilská vláda.

Na konci októbra 2019, potom ako sa viac než milión ľudí vydalo do ulíc hlavného mesta Santiaga, sa protesty rozšírili do celej krajiny. Medzi požiadavky masového sociálneho hnutia, ktorému dominovali pracujúci dospelí a mládež, patrili reformy zdravotníctva, školstva a dôchodkového systému, rezignácia prezidenta Pineru a tiež spísanie novej ústavy. Čilská ústava vznikla ešte za diktatúry generála Pinocheta v roku 1980. Na základe referenda v októbri 2020 (presunuli ho pre pandémiu koronavírusu), kde sa skoro štyri pätiny obyvateľstva vyslovili za novú ústavu, sa začal proces jej tvorby.

Mandát na vytvorenie progresívnejšej ústavy dostal ústavodarný zbor, ktorý si zvolili občania a občianky Čile. Stalo sa to pod vládou Gabriela Borica, významnej osobnosti študentského hnutia a víťaza prezidentských volieb v decembri 2021. Referendum o prijatí novej ústavy sa konalo v septembri 2022 a takmer dve tretiny obyvateľstva ju odmietlo. Nedôverovali ústavodarnému výboru (účasť pri jeho zvolení bola veľmi nízka), navyše sa návrh ústavy odklonil od najpálčivejších socioekonomických tém a nekládol dostatočný dôraz na témy súvisiace so životným prostredím, právami žien a menších. Proces písania novej ústavy by mal začať odznova.

Uganda v čase klimatickej krízy

Hlavnou príčinou klimatickej zmeny je emitovanie nadmerného množstva skleníkových plynov, vznikajúcich najmä ťažbou a spalovaním fosílnych palív. Samotná Uganda počas roku 2021 vyprodukovala iba 6,82 metrických ton emisií skleníkových plynov, čo je neporovnateľné množstvo oproti Veľkej Británii (335,36 Mt) či Spojeným štátom americkým (4752,08 Mt).

Napriek nízkemu podielu na celosvetových emisiách pociťuje obyvateľstvo krajiny tvrdé dopady klimatickej krízy. Priemerné teploty stúpajú, suchá a nedostatok zrážok sa striedajú so silnými dažďami, povodne sa vyskytujú stále častejšie. To všetko negatívne ovplyvňuje pestovanie a farmárčenie, významné zdroje obživy mnohých miestnych. Pre nepriaznivé klimatické podmienky sa zhoršuje zdravotný stav populácie, pričom medzi najohrozenejšie skupiny patria deti a ľudia v staršom veku.

Medzi ďalšie problémy patrí obrovský objem plastového odpadu v krajine i riekach. V Ugande chýba environmentálna výchova, verejné povedomie o problematike je celkovo nízke.

Ani ľudia žijúci na africkom kontinente neostávajú pasívni. Inšpirovaní príbehom švédskej stredoškôľčky Greta Thunberg vytvárajú hnutia za klimatickú spravodlivosť pod názvom Fridays for Future (Piatky pre budúcnosť). Ide o študentské skupiny, ktoré sa stretávajú každý piatok, aby presadili razantnejší prístup k riešeniam klimatickej krízy.

Medzinárodné konferencie a rokovania na tému radikálneho znižovania emisií však zatiaľ priniesli viac sľubov, než konkrétnych výsledkov.

Metodický tip:

Viac o klimatickej kríze sa dozviete vo vzdelávacích materiáloch k dokumentárnym filmom *Generácia Gréta* a *Ďakujeme za dážď*, ktoré naša organizácia vydala v rámci projektu Jeden svet na školách.

Zdroj: *Jeden svet*

Protesty v Hongkongu

Hongkong je tzv. osobitnou administratívnou oblasťou Číny od roku 1997, ktorá mu zaručuje istú mieru autonómie. Vzťahy medzi obyvateľstvom Hongkongu a pevninskou Čínou sú však dlhodobo napäté. Prispieva k tomu meniac sa ekonomická situácia (sťahovanie veľkého množstva ľudí na ostrov, veľké ekonomické nerovnosti) a tiež zvyšujúce sa autoritárske mechanizmy, reštrikcie a dohľad Pekingu.

Prodemokratické hnutie existuje v Hongkongu dlhodobo, ale jedny z najmasovejších nenásilných protestov zažilo miestne obyvateľstvo v júni 2019 ako reakciu na tzv. extradition bill. Išlo zákon, ktorý by umožnil vydávanie ľudí do zahraničia, najmä do Číny.

Čoskoro boli v uliciach dva milióny ľudí, čo predstavuje skoro štvrtinu obyvateľstva. Podpora hnutia neustále rástla, na jar roku 2020 za ním stálo skoro 60 % ľudí. Reakcie polície na protesty boli výnimočne kruté, viedli k vážnym a smrteľným zraneniam, mnoho ľudí bolo zadržaných. To všetko eskalovalo násilie na oboch stranách.

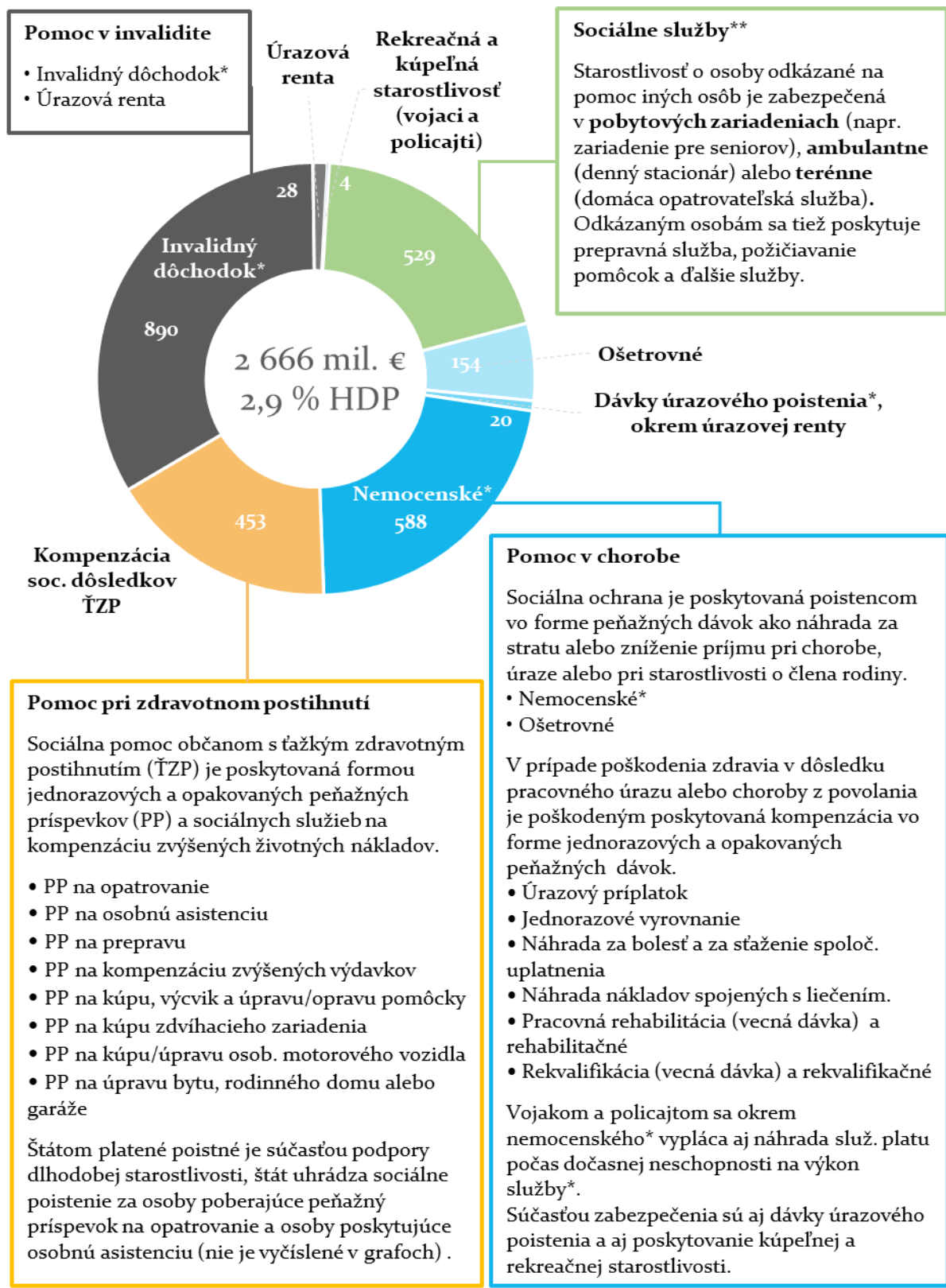
Po všetkých snahách o zachovanie autonómie a demokracie v Hongkongu, bol na konci júna 2022 schválený nový zákon o národnej bezpečnosti, ktorý je ešte tvrdší ako pôvodný návrh. Zákon kriminalizuje väčšinu kritických akcií voči centrálnej vláde v Číne i akékoľvek separatistické aktivity. Strach zo stupňujúceho sa policajného násilia, hrozba vysokých trestov odňatia slobody v kombinácii s príchodom pandémie Covidu-19 znamenali koniec masových protestov a celospoločenského odporu. Mnohí ľudia videli nárast hnutia ako poslednú šancu vybojovať slobodnejší Hongkong, mnohí z nich sa po neúspechu odsťahovali. Samozrejme, nie všetci mali takúto možnosť.

Metodický tip:

Viac o situácii v Číne sa dozviete vo vzdelávacích materiáloch k dokumentárnemu filmu *Čínsky umelec v exile*, ktoré naša organizácia vydala v rámci projektu Jeden svet na školách.

Zdroj: *Jeden svet*

Pomoc v chorobe, invalidite a pri zdravotnom postihnutí (v mil. eur, 2020)

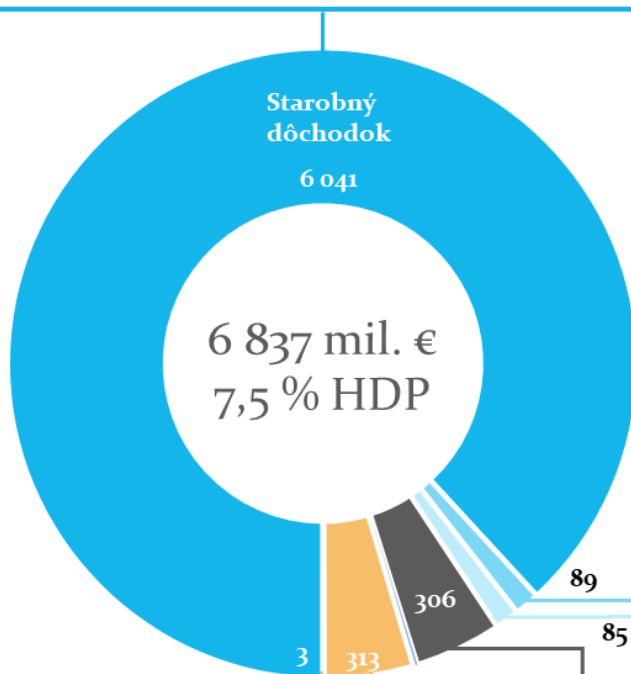

Poznámka: * Spolu vyplatený objem dávky zo základného fondu nemocenského poistenia Sociálnej poisťovne a z fondu nemocenského zabezpečenia policajtov a vojakov. ** údaje za rok 2019.

Zdroj: Rada pre rozpočtovú zodpovednosť

Starobný dôchodok

Peňažná dávka dôchodkového zabezpečenia poskytovaná po splnení stanovených podmienok, ktorej účelom je hmotne zabezpečiť jedinca v starobe. Pre vznik nároku na **starobný dôchodok** je potrebné splniť dve základné podmienky: dostatočný počet rokov dôchodkového poistenia a dovŕšenie dôchodkového veku.

Predčasný starobný dôchodok

Poistenec má nárok na **predčasný starobný dôchodok**, ak mu chýbajú najviac dva roky do dovŕšenia dôchodkového veku, bol dôchodkovo poistený aspoň 15 rokov a suma predčasného dôchodku je vyššia ako 1,2-násobok sumy platného životného minima.

Minimalny dôchodok

Účelom dávky je zabezpečiť poistencovi dôchodkový príjem na takej úrovni, aby nebol odkázaný na pomoc v hmotnej núdzi. Týka sa poberateľov starobných a invalidných dôchodkov.

Sociálne služby**

Záujmová činnosť a sociálne poradenstvo sa poskytuje v **denných centrách**. Tie sú okrem osôb v dôchodkovom veku určené aj pre osoby s ŤZP alebo rodičov s deťmi.

Výsluhový dôchodok

Peňažná dávka určená na hmotné zabezpečenie príslušníkov silových rezortov v starobe, priznanie ktorej je podmienené len minimálnou dĺžkou služobného pomeru.

13. dôchodok / Vianočný príspevok

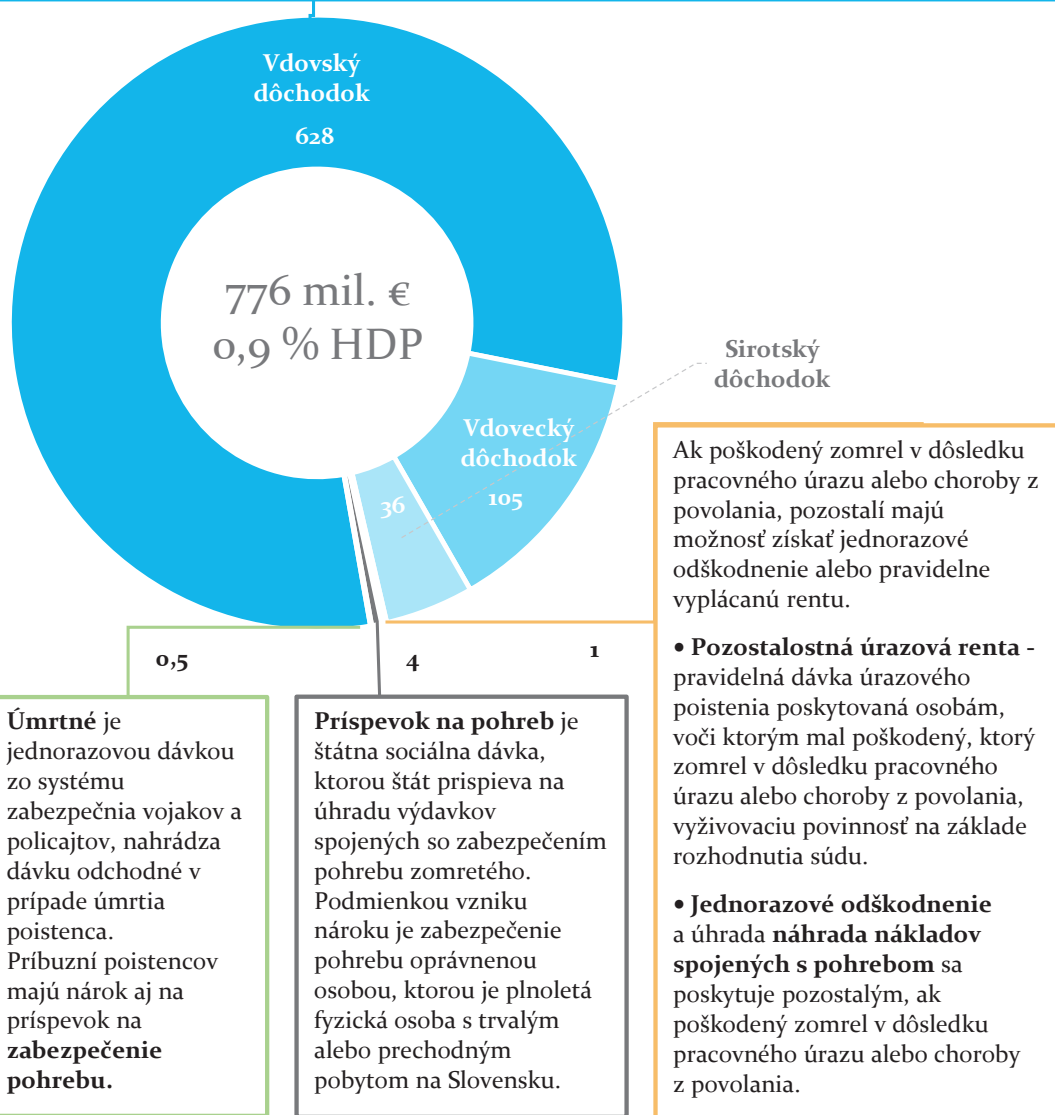
V roku 2020 bola zavedená dávka **13. dôchodok**, ktorá je určená plošne všetkým dôchodcom. Predtým existoval **vianočný príspevok**, ktorý bol solidárnou dávkou určenou najmä nízkoprijmovým dôchodcom.

Poznámka: ** údaje za rok 2019.

Zdroj: Rada pre rozpočtovú zodpovednosť

Pozostalostné dôchodky: vdovský, vdovecký a sirotský

Pozostalým (manžel, manželka, nezaopatrené deti), ktorých príjmy sa znížili z dôvodu straty člena rodiny alebo živiteľa, sú poskytované peňažné dávky na zmiernenie následkov straty a na zachovanie životnej úrovne. **Pozostalostné dôchodky sú pravidelnými dávkami dôchodkového poistenia (rovnako aj v systéme výsluhového zabezpečenia vojakov a policajtov)**, na ktoré majú pozostalí nárok po splnení zákonom stanovených podmienok. Nárok na dôchodok po zomretom vzniká, ak bol ku dňu smrti dôchodkovo poistený dostatočný počet rokov na vznik nároku na invalidný alebo predčasný starobný dôchodok alebo bol poberateľom dôchodku zo starobného alebo invalidného poistenia.

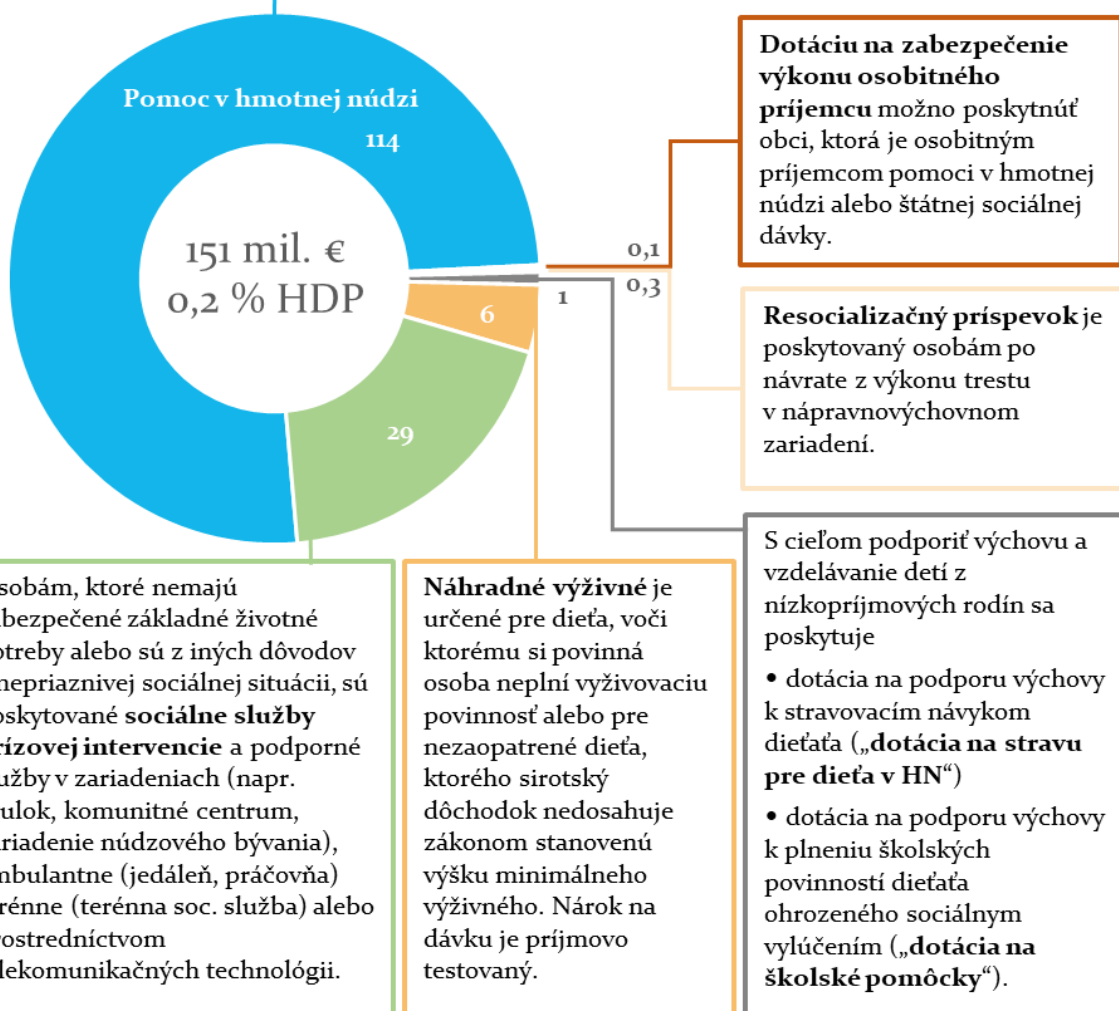

Zdroj: Rada pre rozpočtovú zodpovednosť

Pomoc v hmotnej núdzi je poskytovaná domácnostiam na zabezpečenie základných životných podmienok, ak ich príjem nedosahuje úroveň životného minima. Systém pomoci v hmotnej núdzi sa skladá z dávky a viacerých príspevkov:

- **Dávka v hmotnej núdzi** slúži na zabezpečenie základných životných podmienok.
- **Aktivačný príspevok** je určený na podporu udržania alebo zvýšenia vedomostí, odborných zručností alebo pracovných návykov.
- **Ochranný príspevok** zohľadňuje situácie, počas ktorých si jednotlivec nedokáže zabezpečiť príjem vlastnou prácou, najmä súvislosti so starobou alebo nepriaznivým zdravotným stavom.
- **Príspevok na bývanie** je určený na úhradu nákladov spojených s bývaním.
- **Príspevok na nezaopatrované dieťa** je poskytovaný na podporu výchovy, vzdelávania a všestranného rozvoja dieťaťa v domácnosti, ktoré riadne plní povinnú školskú dochádzku.

Jednorazová dávka v hmotnej núdzi môže byť poskytnutá z rozpočtu obce na čiastočnú úhradu mimoriadnych výdavkov členov domácnosti, ktorým sa poskytuje pomoc v hmotnej núdzi.

Poznámka: údaje o poskytnutých sociálnych službách za rok 2019.

Zdroj: Rada pre rozpočtovú zodpovednosť

Zdroje a odporúčaná literatúra:

- *Amnesty International: Hong Kong: Police must end excessive force against largely peaceful protest.* Amnesty International. amnesty.org. 2019. [cit. 5. 12. 2022]. Dostupné na: <https://www.amnesty.org/en/latest/press-release/2019/06/hong-kong-extradition-protest-excessive-force/>.
- *Apríl - Curaprox magazín o ženách: Dajte deťom z detských domovov šancu na slušný život. Staňte sa ich Buddym.* aprilmagazin.sk. 2017. [cit. 5. 12. 2022]. Dostupné na: <https://aprilmagazin.curaprox.com/dajte-detom-z-detskych-domovov-sancu-na-slusny-zivot-stante-sa-ich-buddym/>.
- BARLETT, J. 2021. *'A fairer Chile': protest generation aims to reshape country in divisive election.* theguardian.com. 2021. [cit. 5. 12. 2022]. Dostupné na: <https://www.theguardian.com/world/2021/nov/18/a-fairer-chile-ex-student-leader-bids-to-reshape-country-in-divisive-election>.
- BRANIGAN, T., KUO, L.: *How Hong Kong caught fire: the story of a radical uprising.* theguardian.com. 2020. [cit. 5. 12. 2022]. Dostupné na: <https://www.theguardian.com/world/2020/jun/09/how-hong-kong-caught-fire-radical-uprising-protest-china>.
- CRIPPA M., a iní: *CO₂ emissions of all world countries – 2022 Report.* Luxemburg : Publications Office of the European Union, 2022.
- CUFFE, S.: *Chile protests: Chileans demand new constitution amid unrest.* Al Jazeera. 2019. [cit. 5. 12. 2022]. Dostupné na: <https://www.aljazeera.com/news/2019/11/5/chile-protests-chileans-demand-new-constitution-amid-unrest>.
- DEPAUL: *O nás.* Depaul.sk. (nedatované). [cit. 5. 12. 2022]. Dostupné na: <https://depaul.sk/o-nas/>.
- DEPAUL: *Výročná správa 2021.* [cit. 5. 12. 2022]. Dostupné na: <https://depaul.sk/wp-content/uploads/2022/07/vyrocnna-sprava-Depaul-Slovensko-2021.pdf>.
- *Eurostat Statistic explained: Glossary: Overcrowding rate.* ec.europa.eu. 2021. [cit. 5. 12. 2022]. Dostupné na: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Glossary:Overcrowding_rate
- *Festival Jeden svet: Jeden svet na školách.* jedensvet.sk. (nedatované). [cit. 5. 12. 2022]. Dostupné na: <https://www.jedensvet.sk/jeden-svet-na-skolach/>.
- *Fridays for future: Who we are.* fridaysforfuture.org. (nedatované). [cit. 5. 12. 2022]. Dostupné na: <https://fridaysforfuture.org/what-we-do/who-we-are/>.
- *Globálne vzdelávanie v predmete geografia.* Bratislava: Človek v ohrození, n. o. 2020. 112 s. ISBN: 978-80-89817-42-9. Dostupné na: <https://globalnevdzdelavanie.sk/geo/>.
- GUROVÁ, D.: *Bylinky a pár slov.* In: NOTA BENE 10/2021. s. 36-37. notabene.sk. 2021. [cit. 5. 12. 2022]. Dostupné na: https://www.notabene.sk/swift_data/source/NB%20243/NtBn%20243%20a.pdf.
- GUROVÁ, D.: *Cez oči do srdca.* In: NOTA BENE 10/2022. s. 36-37. ISSN 1335-9169.
- HANÁK, P., ŠKULTÉTYOVÁ, T.: *Pracujúca chudoba? Možno až 80 % slovenských zamestnancov.* aktuality.sk. 2020. [cit. 5. 12. 2022]. Dostupné na: <https://www.aktuality.sk/clanok/799531/pracujuca-chudoba-tvori-80-slovenskych-zamestnancov-rozhovor/>.
- HRAPKO, A., MOZOLOVÁ, M.: *Metodické materiály pre učiteľky a učiteľov k dokumentárnym filmom: Akcia.* Bratislava: Človek v ohrození, n.o. 2020. [cit. 5. 12. 2022]. Dostupné na: <https://www.jedensvet.sk/wp-content/uploads/2020/10/jeden-svet-na-skolach-2020-2022-Info-macno-metodicke-materialy-k-filmu-Akcia.pdf>.
- HRAPKO, A., MOZOLOVÁ, M., ČÁROVÁ, T.: *Metodické materiály pre učiteľky a učiteľov k dokumentárnym filmom: Čínsky umelec v exile.* Bratislava: Človek v ohrození, n.o. 2020. [cit. 5. 12. 2022]. Dostupné na: <https://www.jedensvet.sk/wp-content/uploads/2021/05/jeden-svet-na-skolach-2020-2022-Info-macno-metodicke-materialy-k-filmu-Cinsky-umelec-v-exile-1.pdf>.
- LISÁ, D.: *Pracujúca chudoba na Slovensku.* In: Revue sociálnych služieb 2021/1. 2021. [cit. 5. 12. 2022]. Dostupné na: <https://rss.fsvucm.sk/index.php/rss/article/view/2/1>.
- *Ludia bez domova Nitra: O projekte.* (nedatované). [cit. 5. 12. 2022]. Dostupné na: <https://www.ludia-bezdomovanitra.sk/o-projekte>
- *Ministerstvo financií SR: Revízia výdavkov na skupiny ohrozené chudobou alebo sociálnym vylúčením. Záverečná správa.* mfsr.sk. 2020. [cit. 5. 12. 2022]. Dostupné na: <https://www.mfsr.sk/files/archiv/65/ReviziavydavkovnaohrozeneskupinyZsverziaFINAL3.pdf>

- *Nadácia DEDO: O nadácii.* (nedatované). [cit. 5. 12. 2022]. Dostupné na: <https://www.nadaciadedo.sk/o-nas/>.
- NÁMEŠNÝ, L.: *Chudoba pracujúcich v členských štátoch Európskej únie s dôrazom na Slovensko.* 2011. [cit. 5. 12. 2022]. Dostupné na: <http://www.humannageografia.sk/projekt1/download/Namesny.pdf>.
- NICAS, J.: *Chile Says 'No' to Left-Leaning Constitution After 3 Years of Debate.* The New York Times. 2022. [cit. 5. 12. 2022]. Dostupné na: <https://www.nytimes.com/2022/09/04/world/americas/chile-constitution-no.html>.
- *OZ Proti prúdu: Nota bene,* archív PDF. (nedatované). [cit. 5. 12. 2022]. Dostupné na: <https://www.notabene.sk/?archiv>.
- *OZ Proti prúdu: O nás.* Notabene.sk. (nedatované). [cit. 5. 12. 2022]. Dostupné na: <https://www.notabene.sk/?o-nas>
- *OZ Vagus: Dostupné bývanie s prvkami Housing First. Hľadáme prenajímateľov a prenajímateľky bytov.* vagus.sk. (nedatované). [cit. 5. 12. 2022]. Dostupné na: <https://www.vagus.sk/dostupne-byvanie-s-prvkami-housing-first/36/hladame-prenajimatelov-a-prenajimatelky-bytov/>.
- *OZ Vagus: Integrovaný program a projekt Bývanie.* (nedatované). [cit. 5. 12. 2022]. Dostupné na: <https://www.vagus.sk/integracny-program-a-projekt-byvanie/42/integracny-program-a-projekt-byvanie/>.
- *OZ Vagus: Program domec.* (nedatované). [cit. 5. 12. 2022]. Dostupné na: <https://www.vagus.sk/domec/3/o-projekte/>.
- *OZ Vagus: Program streetwork.* (nedatované). [cit. 5. 12. 2022]. Dostupné na: <https://www.vagus.sk/streetwork/2/o-projekte-2/>.
- *OZ Vagus: Štát musí myslieť aj na ľudí, ako je pán Vincent.* dennikn.sk. 2022. [cit. 5. 12. 2022]. Dostupné na: <https://dennikn.sk/blog/2862037/stat-musi-mysliet-aj-na-ludi-ako-je-pan-vincent/?fbclid=IwAR25jhYlwgxxCASWUBQKc9mM7EwT3wC1IXd2w63WOvyzMA3YrphgH4Uclno>.
- *Česká televize: Po 37 letech na ulici má žena manžela, práci i bydlení. Vlastní klíče držela poprvé v životě.* ct24.ceskatelevize.cz. 2022. [cit. 5. 12. 2022]. Dostupné na: <https://ct24.ceskatelevize.cz/domaci/3546879-po-37-letech-na-ulici-ma-zena-manzela-praci-i-bydleni-vlastni-klisce-drzela-poprve-v-zivote>
- *Program Buddy: O nás.* (nedatované). [cit. 5. 12. 2022]. Dostupné na: <https://tvojbuddy.sk/o-nas>.
- PUTALOVÁ, L., ČÁROVÁ, T.: *Metodické materiály pre učiteľky a učiteľov k dokumentárnemu filmu Generácia Greta.* Bratislava: Človek v ohrození, n.o. 2021. [cit. 5. 12. 2022]. Dostupné na: <https://www.jedensvet.sk/wp-content/uploads/2021/11/Jeden-svet-na-skolach-2021-2023-Informacno-metodicke-materialy-k-filmom-Generacia-Greta.pdf>.
- *Rada pre rozpočtovú zodpovednosť: Správa o vývoji sociálneho systému Slovenska.* rrz.sk . 2022. [cit. 5. 12. 2022]. Dostupné na: https://www.rrz.sk/wp-content/uploads/2022/02/02_WelfareReport_sprava.pdf.
- SIVÝ, R: *Šikanovali ju, bola problémová. Ako žijú deti po odchode z detského domova?* aktuality.sk. 2016. [cit. 5. 12. 2022]. Dostupné na: <https://www.aktuality.sk/clanok/313338/v-detstve-ju-sikanovali-bola-problemova-ako-ziju-deti-po-odchode-z-detskeho-domovu/>.
- SPADE, D.: *Vzájemná pomoc: Jak v krizi upevňovat solidaritu.* Brno: Nevim. 193 s.
- *The World Bank Group.* 2021. Climate Risk Profile: Uganda. Washington, DC : The World Bank Group, 2021.
- *Štatistický úrad SR: EU SILC 2021 - Indikátory chudoby a sociálneho vylúčenia.* Slovak.statistics.sk. 2022. [cit. 5. 12. 2022]. Dostupné na: https://slovak.statistics.sk/wps/portal/cflc2237-5fbc-49b9-820e-5c861aef2088!/ut/p/z0/jZFRb8IgFIV_yx76iFwoBfqoMzGamcyY-ZVlfFopUaItaW6xzv364ZYk-zOyFy72ck-cgFOc4NSqodgqVzRWVb5_S_n7SszlZELGACKawn-zxMl3N1jEBBnjdl3iB023VZD9y2i0f1luctsrUGHzBientsdJ23TOK7y2yOrRSdcjGLGYSBLRkEtGBSH-k4i_2h0M6xqlurDMfDidN1qsd6ssAeudjafT9Yl0AAn1mpkPHjdo3QwC2Gc7Xk1uWkAJCITYJxTwKwz-ssYy_BkSo947JBV3vuYA3q204N5wCG3rjSV76JYsiFj8QVRUzzECKwBoWx1pRLrYHltykILYIzSpiMaejv-dzdG7TElWb9VUSpdmF_w9UTnRFMaChTlMUyszmiKkRgUacmJmjkFKf_4ln9Z23L2-ly_ojSLquFp_PAFaRxHzw!!/.
- *Úsmev ako dar: O nás.* (nedatované). [cit. 5. 12. 2022]. Dostupné na: <https://www.usmev.sk/o-nas/>.
- *Vagus: Ako Vagus pomáha ľuďom bez domova.* YouTube. 6. 12. 2018. [cit. 5. 12. 2022]. Dostupné na: <https://www.youtube.com/watch?v=sL0870j0yDE>.

- *Vagus: Keď pán Karol dostal príležitosť, nič ho nezastavilo.* facebook.com. 2022. [cit. 5. 12. 2022]. Dostupné na: <https://www.facebook.com/OZVagus/posts/pfbid0943FrqhLY9Nz6sDazKMzCrqMA-xig5jKSXjMESbDRXeo8Jf3gwzrN6Sd2dA5kX8h2l>.
- *Vagus: Nie vždy to vyjde na prvýkrát, pani Ludmila prešla dlhú cestu k stabilnému bývaniu.* facebook.com. 2022. [cit. 5. 12. 2022]. Dostupné na: <https://www.facebook.com/OZVagus/posts/5248119235272508/>.
- *Vagus: Obeduje s ľuďmi bez domova, aj keď svoj domov má. Pani Darine na konci mesiaca neostávajú peniaze na jedlo.* facebook.com. 2022. [cit. 5. 12. 2022]. Dostupné na: <https://www.facebook.com/OZVagus/posts/pfbid02sL942eTPPGeBAyYjU2TRQYfgAUUPdyyUA6k3hg6KVoEwiDXU8oY4GY-6DqosKSihVI>.
- *Vagus Podcast: open.spotify.com.* [cit. 5. 12. 2022]. Dostupné na: <https://open.spotify.com/show/1KuPubJ6etUI8rr2HJL6Pk?si=nfYa2Qb5TfanlqVddkhCQ&nd=1>.
- *Vagus Podcast: Skúsenosti tých, čo ubytovali ľudí bez domova.* open.spotify.com. 2022. [cit. 5. 12. 2022]. Dostupné na: https://open.spotify.com/episode/7K1dmoTjvTtUvYhoutOPun?si=xabkaiHhSti4aVXX-niYJdQ&fbclid=IwAR2dQ6yFGBA14fQrs04eesnc_C2gYk6cX0-gyMcuskcX0iDuYODR1etyY78&nd=1.
- *Všetci pre rodinu: O nás.* vsetciperodinu.sk. (nedatované). [cit. 5. 12. 2022]. Dostupné na: <https://vsetciperodinu.sk/#o-nas-section>.
- *VESLÍKOVÁ, Z.: V detstve sa dostal do detského domova, dnes si uvedomuje, že ľudia sa majú aj horšie než on a sám sa snaží pomáhať iným.* Interez.sk. 2021. [cit. 5. 12. 2022]. Dostupné na: <https://www.interez.sk/viliam-o-odchode-z-detskeho-domova-dostal-som-iba-980-eur-bez-byvania-a-prace-som-sa-musel-zacat-starat-sam-o-seba/>.
- *VICENOVÁ, R., UJHÁZYOVÁ, M.: Mladí dospelí z centier pre deti a rodiny a uplatňovanie práva na bývanie.* Bratislava: Slovenské národné stredisko pre ľudské práva. 2021. 55s. [cit. 5. 12. 2022]. Dostupné na: <http://www.snslp.sk/wp-content/uploads/Mladi-dospeli-a-pravo-na-byvanie.pdf>.

Metodické materiály pre učiteľ'ky a učiteľ'ov k dokumentárnemu filmu Drahé deti budúcnosti

Človek v ohrození, n. o.
Bratislava, 2022

Autorka:

Lenka Putalová

Jazyková úprava:

Zuzana Límová

Odborná editácia:

Barbora Adamková,
Zuzana Límová

Grafická úprava:

Miroslav Lukačovič

ISBN: 978-80-89817-68-9

Elektronická verzia dostupná na: <https://www.jedensvet.sk/jeden-svet-na-skolach/>

Realizované s finančnou podporou Ministerstva spravodlivosti SR určenej na presadzovanie, podporu a ochranu ľudských práv a slobôd a na predchádzanie všetkým formám diskriminácie, rasizmu, xenofóbie, antisemitizmu a ostatným prejavom intolerancie. Za obsah tohto dokumentu je výlučne zodpovedný Človek v ohrození, n.o.

Táto publikácia bola vytvorená s finančnou podporou Európskej únie. Za jej obsah je výhradne zodpovedná nezisková organizácia Človek v ohrození, pričom nemusí nutne reprezentovať oficiálny postoj Európskej únie.